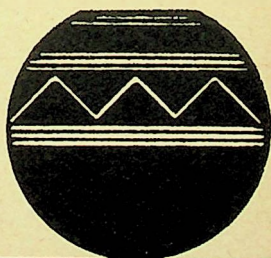

A. Cloes

Alexandria

PERIODIEKE UITGAVE
(VERSCHIJNT DRIEMAANDELIJKS)
NIEUWE REEKS XV.-II

1949

koninklijke
geschied-en-oudheid-
kundige kring van de
antwerpsche kempen

Taxandria in rouw

Een diepe rouw is over Taxandria neergekomen, een zwaar en onherstelbaar verlies heeft Taxandria ondergaan. Kanunnik Jansen, onze geëerbiedigde en onvermoeibare voorzitter, de stichter van onzen Kring, onze leidsman, de bezieler onzer werken is niet meer. Onverwacht is hij door den dood uit ons midden gerukt. In den nacht van 8 op 9 Mei is hij zachtjes, zonder ziekte of doodsstrijd ingeslapen en, zoals op het sterfbericht staat gedrukt, tekst door hem zelf opgesteld, «naar zijn bestendig verblijf verhuisd».

Op zijn doodshed lag hij zo rustig, zo schoon met zijn priesterlijk gewaad getooid, in de serene kalmte van den dood, zo verschillend van de kortsige spanning, van de driftige, soms onstuimige werkzaamheid die heel zijn leven gekenmerkt hebben.

Eenvoudig, zonder praal of vertoon, zonder redevoeringen noch rouwbeklag, zonder voorafgaandelijk doodsbericht aan wie ook, werd hij met een gewone 9-urenmis, volgens zijn uitdrukkelijke wilsbeschikkingen, ten grave gebracht. En toch is zijn lijdienst uitgegroeid tot een spontane betoging van hulde en waardering aan zijn hoogstaande persoonlijkheid, aan den vrijgevigcn Mecenas die Turnhout verrijkt heeft met een Museum en een Bibliotheek zonder weerga in een kleine provinciestad.

Uit een oude Turnhoutse familie gesproten, zat de liefde tot der geboortegrond hem in het bloed; van zijn prilste jeugd af voelde hij zich aangetrokken tot het schone, tot de kunst, tot de herinneringen van het verleden. Conscience heeft zijn volk leren lezen, maar kanunnik Jansen heeft zijn volk de eigen streek leren kennen en liefhebben; het verleden van de Kempen heeft hij ontsluitend, haar geschiedenis uitgediept, de vrome daden van het voorgeslacht in ontelbare werken en boeken vastgelegd, de beroemde mannen uit onzen Kempischen stam gesproten, de helden van het Patriottenleger en van den Boerenkrijg met de pen en met het woord verheerlijkt, en uit al zijn krachten gestreden zowel voor het behoud van het uiterlijk wezen en de gaafheid van het kempisch landschap, voor het beschermen van ons kunstpatrimonium als voor het bewaren der oude traditiën van ons vroom Kempisch volk, de leuze van zijn ex-libris getrouwd «Campi-

nia Deo pulchris».

Met weemoed denken wij terug aan de zovele uren die wij samen hebben doorgebracht tijdens onze geregelde bijeenkomsten in zijn gezellig celleke, pralende en gemoedelijk discussiërende, want wij waren niet altijd akkoord. Wij vonden hem dan gebogen over zijn schrijftafel, de pen in de hand krassend over het papier. Met welbehagen toonde hij zijn aanwinsten voor Museum en Bibliotheek — stapels nieuwe boeken lagen steeds op zijn schrijftafel, — ontrolde ons zijn plannen voor de toekomst; soms las hij ons enige bladzijden voor uit zijn laatste werk of bijdrage en vroeg ons oordeel... dat hij doorgaans niet volgde. Want kanunnik Jansen was een sterk afgelijnde persoonlijkheid, een typisch karakter met hoge begaafdheden, onwankelbaar in het nastreven van het beoogde doel. Een karakter ook met hoekige kanten. Lamelendigheid en valsheid kon hij niet verdragen. Kordaat en onbuigzaam was hij wanneer de belangen van Taxandria, van Turnhout of van de Kempen op het spel stonden. En, zo 't gebeurde dat hij op dit gebied zijn wens niet voldaan kreeg, dat hij hinderpalen ontmoette of de nodige medewerking niet vond, dan trok hij zijn harnas aan, dar besteed hij zijn strijdros en met de speer in de hand ging hij er op los zonder passieven noch vrienden te ontzien, de openbare mening wakker schuddend, afbijtend zo het moest, en liet niet los vooraleer hij zijn doel had bereikt of hem voldoening was geschonken.

Maar onder deze strijdvaardige natuur schuilde een hart dat vatbaar was voor de edelste gevoelens, zoals wij hebben kunnen ondervinden gedurende de lange jaren die wij in onderlinge samenwerking en vriendschap met hem hebben doorgebracht.

Het ligt niet in onze bedoeling hier een curriculum vitae van onzen betreurden voorzitter weer te geven. Een der eerstkomende afleveringen van Taxandria zal aan zijn nagedachtenis zijn gewijd en een groots huldebetoon wordt te zijner ere ontworpen. Edoch zonder langer wachten willen wij, piëteitsvol en dankbaar, den afscheidsgroet brengen aan hem die de verpersoonlijking was van onzen Kring, en bidden zullen wij opdat hij die heel zijn leven door gestreefd heeft maar het schone, de Eeuwige Schoonheid moge genieten in zijn hemels verblijf.

K. v. N.

Aan de nagedachtenis van mijn hooggeprezen en onvergetelijken

Professor der Hogeschool van Leuven

Kanunnik Dr A. Couchie

Leider van het Historisch Seminarie

uit dankbaarheid en hoggachting eerbiedig opgedragen.

J. E. J.

De Antwerpse Kempen en de Hogeschool van Leuven.

door

† **Kanunnik J. E. Jansen O. Prem.**

Is het niet wat verwaand te durven spreken over betrekkingen tussen een afgelegen land, een arme heidestreck, en een glorierijk, nationaal instituut? Wie de geschiedenis niet kent zal ons een blaam geven; wie beter op de hoogte is van het verleden, zal met onze stoutheid instemmen.

Bij het doorgronden van de gebeurtenissen der Hogeschool van Leuven, stonden wij verstomd over het belangrijk aandeel van de Kempen in haar luister. Vanaf hare stichting tot op de dag van heden, trokken studenten van de Kempen naar de Leuvense Hogeschool, groeiden enigen tot professor, ja zelfs tot Rector Magnificus uit. In vele parochiën ijverden prebendarii van Leuven. Kempenaren stichtten beurzen om het onderwijs te bevoordelen. Primums der Artes en uitstekende Doctoren op alle gebied waren niet de minste vruchten van de betrekkingen tussen Hogeschool en Kempen.

Geleerde werken van Kempische jongens ontsproten uit de leiding en het bijwonen der lessen van beroemde professoren. Deze opsomming breekt al enigzins de vooringenomenheid tegen onze stelling. Gaan wij nu voort met ze door feiten te slaven.

Vooraf halen wij de bronnen aan voor het hierna volgend overzicht. Daar vinden wij reeds een eerste bewijs van de werkzaamheid der Kempenaren in 't belang van de Hogeschool.

Als archivalische en litterarische bronnen raadpleegden wij de «matricule» van de studenten der verscheiden inrichtingen, uitgegeven door Professor Kanunnik Reusens, van Wijnegem. Is dit deel kostelijk, vooral voor de eerste jaren, van meer interesse blijft het algemeen archief, berustend te Brussel, gerangschikt en geïnventariseerd door Professor Kanunnik Henri De Vocht, van Turnhout. Onnodig te zeggen dat wij het ruimschoots gebruikten. Voor de beschrijving benuttigden wij het belangrijk werk «Fasti academici» van Professor Walter Dries, van Dessel. Dichter bij ons, lazen wij de werken van Rector de Ram, burger van Nylen en Professor Kanunnik De Jongh, van 's Gravenwezel.

Het blijft buiten kijf dat wij de andere uitgaven evenmin verwaarloosden o.m. die van Molanus, Brants, van der Essen, de Moreau, Wils, hierna in de bibliographie aangehaald.

In de middeleeuwen tierde het hoger onderwijs niet sterk in ons land. Grote studiecentra, waar de geleerden hun wetenschappelijke kennissen konden uitbreiden, bestonden er niet. De bloem der studenten trok naar de universiteiten van Keulen, Parijs, Weenen, Bologna, Padua en Douai. Wij vinden er Kempische namen tussen.

Er ontbrak dus een kern van hoger onderwijs in het oude Brabant. De hertog Jan IV was wel de letteren genegen. Spijtig, zeer jong, vertoonde hij zich een zwakke vorst en tot het regeren onevenwichtig. Zijn omgeving hield de teugels van het bestuur in handen.

Heer van het Land van Turnhout, na zijn vader, Antoon van Bourgondië, in 1415 gestorven, betrok de prins met zijn gevolg meermaals het kasteel van de Vrijheid. Trouwens de plaats was door hertog Antoon op zulke hoogte gebracht dat zij «Klein Brussel» genoemd werd. Hier richtte hij zelf bestuurlijke vergaderingen in. Zijn raadgevers Engelbertus van Nassau, kastelein van het kasteel, Willem, graaf van Seyne, Jan, heer van Rotselaar, Vorselaar en Refie, Jan de Glimes, heer van Bergen-op-Zoom en Brecht, Edward de Dynter, geheimschrijver van de hertog, veelvuldig in betrekking met de kanunniken van Korsendonk-Turnhout, broeder van Ambroos de Dynter, die ter stede huisde, speelden een grote rol in de beslissingen. De abt van Tongerlo, Jan Geerts (Gerardi), genoot ook het vertrouwen van de prins en bezocht hem meermaals te Turnhout.

Welnu, deze raadgevers, te zamen met Meester Willem Neefs van Leuven, drongen in hun vergaderingen bij de hertog aan op de noodzakelijkheid van een Hogeschool in het land op te richten. Wordt dit te Turnhout of elders beslist? In alle geval, de hertog liet zich overreden. De stad Leuven zou de zetel ervan worden. In de maand Juli 1425 werden de eerste onderhandelingen aangeknoopt tussen Jan IV, het magistraat van Leuven en Paus Martinus V. Het Opperhoofd van de Kerk overhandigde de 9 December 1425 een bul waarbij deze de instelling goedkeurde van een «Studium generale», een «Ghemeyne studium», zoals de Brabantse Yeesten zegden, tot het bestuderen van de letteren, de wijsbegeerte, de rechten, de geneeskunde en andere wetenschappen, in een woord, volgens P. Denifle, van een Gilde voor al degenen die verlangden te leren.

Bij brieven van 18 Augustus 1426 nam de hertog vrede met de afkondiging van het pauselijk schrijven en kondigde aan de Leuvense wethouders aan dat de opening van de Hogeschool op 2 October zou plaats grijpen. De overheden stelden het Studium onder de bescherming van de H. Maagd met als titel «Sedes Sapientiae». Het magistraat van Leuven liet toe de vergaderingen en de bijzonderste leergangen in de prachtige gothische lakenhalle te houden. Een faculteit ontbrak nog. Paus Eugenius IV stemde de 7 Maart 1432 (n.s.) in met het openen van een theologische faculteit... De Alma Mater kon nu op een volledige inrichting bogen.

De Halle diende tot het onderbrengen der Cursussen van Godgeleerdheid, Rechten en Geneeskunde. De administratieve bedrijvigheid hield er ook haar zetel. Rond dit hart en centrum van het Instituut, schaarde zich de faculteit der Artes, Wijsbegeerte en Letteren, meer afzonderlijk. Zij verdeelde zich over vier pedagogiën, die hun naam aan de huizen, waar in 't allereerst onderwezen werd, ontleenden: het Varken, de Lelie, het Kasteel, de Valk. Mettertijd, dank zij enige edelmoedige stichters, waartussen o.m. Kinschot van Turnhout, en Houterle van Hoogstraten, ontstonden in de buurt 42 colleges, elk voor een bijzonder doeleinde opgericht. Zij herbergden een groot aantal studenten.

Een Academische Raad, samengesteld uit de dekens van de verschillende faculteiten, de regenten der pedagogiën, de presidenten der colleges, met aan het hoofd een Rector magnificus, beheerde het Studium generale.

Hier nogmaals was de Kempen schitterend vertegenwoordigd. Tussen de eerste professoren, uit de keus der gevolmachtigden van hertog Jan IV, bevond zich Hendrik van der Meeren (de Mera), van Herentals, aangesteld tot de voorname leerstoel van het canoniek recht. Godfried van

Gompel, van Dessel, nam deel aan het vormen van de eerste academische raad en het kiezen van de Rector.

Nu de Hogeschool op goede voet stond, waar zal de Alma Mater de kracht en het ieven halen om, tegen alle moeilijkheden in, te kunnen voortijveren? De twee grote machten van de wereld zorgen daarvoor: de Pausen en de Vorsten. Zij schenken menige privilegies tot een bevoorrechte zelfstandigheid en tot het uitgeven van beneficies ter verzekering der toekomst van professoren en studenten.

De inkomsten en de betrekkingen van staatsverordeningen werden er ook door geregeld. De Universiteit verkreeg alzoo een wettelijk bestaan met constitutionele rechten en vormde als een kleine staat in de staat, een Republiek van Letteren en Wetenschappen, die eigen macht en recht bezat over de supposten die van haar afhingen.

En of zij van den beginne af aan haar voorrecht hield, behoeft niet gezegd te worden. Toch menen wij een klein voorbeeld uit de Kempen te moeten citeren. De drossaard van Hoogstraten, Jan van Beversluys, nam de bode der Universiteit, die bevelen van de bewaarder der privilegiën aldaar had uitgevoerd, gevangen. De Raad van Leuven ging er aanstonds tegen in en riep de drossaard voor zijn gerecht. Jan van Beversluys verscheen de 16 Maart 1451 voor de Rector en zijn leden en liep een geduchte straf op.

Even ieverig bleef het Studium Rome getrouw. Nauwelijks was het tot stand gekomen of de Kerk werd beproefd door nieuwe moeilijkheden met het Concilie van Basel. Deze kerkelijke vergadering vond ook haar weerklank in de Kempen, o.m. bij het Kapittel van Turnhout, de Priorij van Korsendonk, de abdij van Tongerlo, welke haar bescherming aanvaardden. Het Concilie wilde zich boven de Paus stellen en alle macht veroveren. Leuven verdedigde de rechten van de Paus en opperde zijn standpunt tegen het onge-rechtigd concilie. De Kempische gestichten onderwierpen zich.

Heerlijk begonnen, verstevigde de Alma Mater gedurende de 15e eeuw hare inrichting. Haar bijval groeide zodanig aan, dat niet alleenlijk studenten uit Brabant de cursussen volgden, maar uit geheel de Nederlanden. Zelfs uit vreemde landen stroomden leerlingen toe.

De Kempen bleef niet ten achter. Wanneer wij de Matri-cule der Hogeschool van 1426 tot 1453 open slaan, ontmoeten wij elk jaar studenten van Turnhout, Beerse, Vos-selaar, Gierle, Herentals, Geel, Hoogstraten, Herenthout, Meerhout, Balen, Dessel, Brecht, Weelde, enz.; die er ter schole gaan. Zij oogstten er de hoogste bijval in. Vijf werden er tot Primus in de pedagogiën van de Valk en de Lelie uitgeroepen: Marcellus van Arendonk (1484), Jacobus van Hoog-

stralen (1485), Paulus Haghenrijck, van Hoogstraten (1492), Jan Custos (Ceusters), van Brecht (1496) en Jan Driedo (Dridoens of Nijs), van Turnhout (1499). Doorlopen wij de lijsten der Rectores: Hendrik van der Meeren, van Herentals (1430 en 1437), Godfried van Gompel, van Dessel, (1441) Kaspar van Kinschot, van Turnhout (1468), Jan Noyens van Turnhout (1486), slaan er in vermeld.

Ook Professores en Doctores: Petrus Piscatoris O. Proem., van Hoogstraten (1491), Paulus Haghenrijck, van Hoogstraten (1494), Jan Custos, van Brecht (1498), Jan Herck, van Retic (1499), Jan Noyens, van Turnhout (1482 en 1484), Petrus van der Meeren (de Mera), van Herentals J.U.D., (1458), broeder van Hendrik van der Meeren J.U.D. en professor, (1440), Petrus Zelfe alias Winckel J.U.D., van Herentals (1485), Martinus van der Keelen Med. Doct., van Turnhout (c. 1484), Godfried van Gompel, Artium Magister, van Dessel (1457), Hendrik van Houterlé, van Hoogstraten, Artium Magister (2e helft XVe e.), stichter van 't College van Houterlé in 1510.

De eerste eeuw der stichting verliep althans in de beste orde. De XVIe eeuw bracht een vooruitgang van meer en meer groeiende aanwinsten. Prinsen en pausen schonken nieuwe voorrechten; het studentenaantal verdubbelde; edelmoedige bewonderaars stichtten beurzen tot onderhoud der colleges en leerlingen; Professors mengden zich schitterend in de meest bestreden leerpunten.

De luister hing vooral rond de faculteiten der godgeleerdheid, der rechten, en der Artes (Letteren en Wijsbegeerte). In de eerste faculteit ontmoeten wij een der grootste voor mannen uit de Kempen, Jan Dridoens, geboren omstreeks 1480 op de Darisdonk te Turnhout. (1) Primus in de wijsbegeerte, onderwees hij in den beginne deze tak van de Wetenschap. Kort daarop, bevriend met Professor Adrianus Boven, nadien paus onder de naam van Adrianus VI, verliet hij dit vak, en legde zich op de godgeleerdheid toe, waarvan hij tot doctor promoveerde (1512). Verwarde toestanden braken aan. De Duitse uitgelopen monnik, Luther, begon zijn ketterse lering te verspreiden. De Hogeschool van Leuven bestreed ijverig zijn dwalingen. Tussen haar Professoren muntte vooral Dridoens uit. Zo zijn grafschrift luidde: «bekampte de zeer beroemde leeraar de opkomende ketterijen tegen het katholiek geloof in zeer veel geleerde boeken door hem geschreven en uitgegeven».

In een tweede belangrijke omstandigheid onderscheidde zich de Alma Mater even schitterend. De Kerk riep het gewichtig Concilie van Trente bijeen om een contra-reformatie in te stellen. Leuven's godgeleerden namen er deel aan en voerden stipt de decreten uit. De regels, welke de Turn-

houtse Dridoens in zijn werk «De ecclesiasticis scripturis et dogmatibus» had voorgehouden, werden in het Concilie als gedragslijn aangenomen.

De Faculteit van het Recht genoot een vererende naam zo groot als haar voorgaande medezuster. Zij stond op een keerpunt van nieuwe wetenschappelijke methode. 't Was wederom een Kempenaar die er het dioge woord voerde, Gabriël van der Muyden (Mudocus), van Brecht, J.U.D., ook primus in de wijsbegeerte, hoogleraar van het Recht in 1547. Hij onderwees een nieuw stelsel over het Recht, schiep een juridische beweging gelijk met die van Alciat en Cujas in Frankrijk en verluif tot hoge mate de belangrijkheid van de Belgische school.

Van meer betekenis nog voor de Kempen, werd de Faculteit der Artes, der Wijsbegeerte en Letteren. Zij verwierf een grote naam met het opkomende humanisme, waarin de vermaarde Erasmus een niet te onderschatten rol speelde. De Kempen zag er de beste harer zonen bekroond met de p.a.m. van primussen, zoals wij reeds gezien hebben in de XVe eeuw.

Erasmus zelf onderhield betrekkingen met de Priorij van Korsendonk. Een Turnhoutenaar, Lambertus Coomans, stond aan zijn zijde als «amanuensis» te Basel en ontving zijn laatste woorden op zijn sterfbed : O Mater Dei, memento mei.

Middelertwyl verschenen prachtfiguren uit de Kempen bij de Faculteit der Artes: De H. Nicolaas Poppelius (Jansen), van Weelde, studeerde er de wijsbegeerte in 't midden der XVIe eeuw en stierf de marteldood te Briel in 1478; Jan de Coster (Custos), van Brecht, overleden in 1525 of 1526 muntte uit als een vermaard humanist-spraakkundige; Andreas van Gennep, van Balen, taalkundige en hoogleraar in 't Hebreuws, ging tot een beter leven over in 1568; Hieronymus Elen, ook van Balen, onderwees het grieks en stierf te Antwerpen in 1576; Nicolaas Ackermans (Agricola), van Brecht, stond bekend als hoogleraar in de wijsbegeerte rond 1568-1571; Jan Stadius, van Loenhout, gestorven te Parijs in 1579, onderscheidde zich door zijn leergangen in de mathematica en de historie.

Intussen vereerden Gabriël van der Muyden (Mudocus), (1523), van Brecht, Petrus Stoers (1530), van Herentals, Hieronymus Elen, (1542) van Balen, Willem Mulaer, (1555) van Arendonk, de Kempen, als Primussen in de prijskamp van de wijsbegeerte.

Rond 1539 riep de faculteit de hulp in van Prelaat Streeters, van Tongerlo, om de studiën te versterken, wat de hooggevierde abt met ijver aannam. 't Werd de bloeiperio-

de der medewerking van de Kempen aan de luister van de Hogeschool met haar 3000 leerlingen.

Helaas, deze luister taande in de tweede helft van de XVIe eeuw. De Spaanse troebelen hadden daar vooral schuld aan. De Universiteit bleef koning Philips II getrouw, doch bepleitte verzachtende omstandigheden voor zijn verordeningen, en sloot zich aan bij de Pacificatie van Gent. Evenwel nam zij geen vrede met de geweldenarijen van de hertog van Alva. Zo gebeurde het dat deze bevelhebber gebod, naar 't schijnt op bevel van de koning, om de jonge zoon van de prins van Oranje, de Graaf van Buren, die later Heer van Turnhout werd, en aan de Hogeschool studeerde, vandaar weg te nemen en naar Spanje te voeren. De Academische Raad tekende hevig protest daartegen aan en verdedigde zijn privileges. De Bloedraad gaf tot antwoord, wat als een spreekwoord is overgebleven: «Non curamus privilegios vestros».

Na 1578 werden de tijden slechter en slechter. De leger-troepen drongen zich op en berokkenden aanzienlijke stof-felijke en zedelijke schade, zodanig dat het einde der XVIe eeuw sloot met een vergevorderde ondergang der Univer-siteit.

Gelukkiglijk brak de XVIIe eeuw aan met een eigen be-stuur tijdens het bewind der aartshertogen Albrecht en Isabella. Alhoewel alles nog niet in de haak zat met de Noorder-Nederlanden, gloorde er toch meer vrijheid, vooral na het Twaalfjarig Bestand in 1609. Edoch op leerstellig gebied, als men in de XVIe eeuw het eens was aan de Ho-geschool in de strijd tegen het opkomend Protestantisme, vertroebelden nu tegenstrijdige gedachten de geest bij de verspreiding van het Baianisme en Jansenisme, die geheel de XVIIe eeuw verwarring zullen stichten. De betwistingen over de invloed der Genade schiepen soms verbiisterende toe-standen. De Henegouwer Michiel Baius, professor der wijs-begeerte en der H. Schrift, zag op het laatst van de XVIe eeuw zijn dwalingen door de Sorbonne en Rome veroor-deeld. Zijn leerstelsel bleef toch in de volgende jaren voort duren.

Hier treedt wederom een schone Kempische figuur in 't gelid, de eerbiedwaardige Jezuiet Lenaart Leys (Lessius), geboren te Brecht in 1554, primus der Universiteit in 1572. Ofschoon niet rechtstreeks aan de Alma Mater verbonden — hij doceerde in het college der Paters Jezuieten — stond hij toch onrechtstreeks met haar in betrekking en bond met sommige professoren de strijd aan tegen het Baianis-me. Weleens brak onenigheid uit. Leys ontwikkelde zijn gedachten in belangrijke werken tot aan zijn dood in 1623.

In de laatste jaren van zijn leven greep een gewichtige

gebeurtenis in de geschiedenis van de Hogeschool plaats. De abt van 's Hertogenpark, Drusius, met een lid van de Raad van Brabant, Steven van Craesbeke, en de nuntius Decius Carafa, onderzocht de toestand en stelde een nieuw reglement op, goedgekeurd door Paus Paulus V. Werd hierdoor de tucht versterkt, aanzienlijke moeilijkheden doemden wederom op in de 2e helft van de XVIIe eeuw, vanwege het neerdrukkend Jansenisme. Cornelius Jansenius, geboortig van Akkooi in Holland, leerling van Baius, herhaalde diens stellingen in zijn boek «Augustinus». De legertroepen van Spanje, Holland en Frankrijk, die gedurig de Zuider-Nederlanden overvielen, verhoogden nog de benarde toestand.

Welke contrast met de werkzaamheid van de Kempenaren bij de Alma Mater ! De XVIIe eeuw vormt voorzeker de bloeiendste periode van de Kempische studerende jeugd. Talrijke colleges dagtekenen van dit tijdperk.

Opnieuw hebben wij de eer een vooraanstaand Kempenaar aan te stippen: Walter Dries (Valerius Andreas), doctor in de rechten (1623), geboren te Dessel in 1588, hoogleeraar van Hebreuws, Rector der hogeschool (1644). Deze Kempische jurist en taalkenner gedijdt met zijn «Fasti academici» tot een der voornaamste geschiedschrijvers van de Hogeschool. Zijn naam staat tevens innig verbonden met het stichten der Academische Bibliotheek. Vroeger waren de boeken zowat overal verspreid in de verschillende faculteiten en colleges. Walter Dries stuurde er op aan om in één lokaal de kostbare handschriften, wiegedrukken, postincunabelen en andere werken, bijeen te rangschikken. Hij had het geluk zijn werk tot een goed einde te brengen. Deze Kempenaar, tot eerste bibliothecaris benoemd in 1636, mag also als de stichter der vermaarde Bibliotheek van Leuven aangehaald worden.

Deze uitstekende bibliofiel zag rond hem een schitterende schaar geleerden, uit zijn streek afkomstig, de faam van de Kempen hoog houden. Wij tellen o.m. Jan Baelemans, van Weelde, J.U.L. G. Van den Broeck, van Heist-op-den-Berg, S.T.L., W.M. Claes van Geel, S.T.D., J. Coenen, van Mol, S.T.L.; J. B. Ooms, van Geel, S. T. L., N. J. Slaets, van Turnhout. S.T.L., K. van Tichelt, van Grobbendonk, S.T.L., G. Wreys, van Mol, S.T.L., C. 't Sas, van Turnhout.

De primuspalm der Artes kwam ook wederom in de handen van Kempenaren. Wij tellen niet minder dan 10 Primussen: Hendrik Vos, van Mol (1606), Antoon Loverius, van Geel (1612), Gijsbrecht van den Broeck, van Heist-op-den-Berg (1624), Kaspar van Tichelt, van Grobbendonk (1657), Kaspar van Goirle, van Dessel (1671); Willem Mar-

cellus Claes, van Geel (1677), Cornelius Verschuieren, van Geel (1680), Augustinus Hendrickx, van Retie (1688), Jan Frans Verschuieren, van Geel (1696), Anton Dams, van Eynthout (1697).

Het aantal Kempische studenten steeg van jaar tot jaar. Zowel als in onze tegenwoordige tijd, had ieder die een vooraanstaande plaats in de Kempen bekleedde, zijn baccalaureaat, licentiaat of doctoraat bij de Hogeschool van Leuven verworven.

Een vraag stelt zich hiervoor, die de lezer waarschijnlijk reeds geopperd heeft: hoe waren de studenten in de Brabantse Kempen, een verafgelegen streek, waar niet veel rijkdom huisde, voorbereid en aangemoedigd om hogere studiën bij de Universiteit te voltrekken?

De sinds de XIIe eeuw bestaande Premonstratenser abdijen van Tongerlo en Averbode en de sinds de XVe eeuw gestichte Augustijner priorijen van Korsendonk en den Troon te Grobbendonk, alsmede de Congregatie der Broeders van het Gemene Leven te 's Hertogenbosch met Geert Groote, groeiden uit tot centra van cultuur die menig Kempenaar ter studie aanmoedigde en hielp. De Rectors Scholarum der collegiale kerken van Turnhout en Herentals en nadien Geel en Hoogstraten, de matricularii van andere kerken, de oude professoren, bacheliers en licentiaten der Universiteit tot zeer veel geestelijke beneficiën en pastorijen in de Kempen benoemd, de beuzenstichtingen voor Kempenaars in verscheidene colleges o.m. Arras, Houterlé, Standonk enz., trokken veel studenten naar de Alma Mater.

De inrichting die het meest heeft bijgedragen tot opflakering der studiën en voorbereiden van hogeschoolleerlingen, is het ontstaan, sedert de XVIe eeuw, der Latijnse Scholen in menige gemeente van de Kempen. De Rectors gingen een verdrag aan met de wethouders die in de onkosten tussen kwamen.

Eerwaarde Augustijnen leidden beroemde scholen o.m. te Turnhout en Herentals. Het Latijns onderricht werd ook gegeven te Arendonk, Brecht, Dessel, vooral Geel, broeischool van Primusser Gierle, Hoogstraten, Houtven, Hu'shout, Kasterlee, Meer, waar de bisschop van Roermond, en Gent, Lindanus, ter schole ging, Meerhout, Mol, Retie, Westerloo enz., bestuurd door wereldlijke priesters en wel eens ook door leken. Sommige leerlingen der Zuider-Kempen volgden de lessen in de scholen van Aarschot, Diest, Lier en Scherpenheuvel. Het is dan ook niet te verwonderen dat vooral in de XVIIe eeuw, waarin de meeste scholen ontstonden, het aantal Kempische studenten der Alma Mater aangroeide, niettegenstaande de moeilijke tijden welke men toen beleef-

de. Sweertius kon dan terecht in zijn *Athenæ Belg.* in 1628 schrijven: «*Juventus (studiosa) copiosa est in omnibus Taxandrie pagis. Conatibus eorum respondet eventus. Multis ex scholis illis prima Lovanii subsellia scholastica oblinent*».

Wij sluiten de XVIIe eeuw met een Kempische somniteit die de overgang zal maken naar de XVIIIe eeuw, en zich hoogst verdienstelijk voor de hogeschool getoond heeft. Petrus Govaerts, geboren te Turnhout in 1644, begraven in het gasthuis te Geel in 1726, waar in de kerk zijn graf-schrift van hem zegt: «*Vir de religione et patria bene meritus*.» Godgeleerde en rechtsgeleerde werd hij te Leuven professor, promoveerde in 1668 tot doctor in de rechten, bekleedde de hoge post van Rector Magnificus in 1675, 1676 en 1684. De Academische Raad zond hem naar de vergaderingen der afgevaardigden van de Europese Mogendheden, die tot de vrede van Nijmegen leidden, om de voorrechten der Hogeschool te doen eerbiedigen en behouden. Na aizo 't standpunt der Alma Mater verdedigd te hebben, verlaat hij haar om beurtelings in de Geheime Raad van Mechelen te zetelen en het quasi bisschoppelijk ambt van apostolisch-vicaris te 's Hertogenbosch (1701) te bekleden.

Het Jansenisme roerde zich nog altijd. Professor in het Recht, zocht Van Espen een toenadering tussen Jansenisten en Rechtsgeleerden te bewerkstelligen. Niettegenstaande al de moeilijkheden die hij te 's Hertogenbosch ondervond, stelde de Hoogeerwaarde Govaerts zich op de eerste plaats van de bekampers en toonde, met bewijzen van katholieke principieën en bewijzen gegrond op het historisch recht van zijn land, hoe Van Espen in de dwaling ploeterde.

Deze principiepskwesties, opgeworpen op het einde der XVIIe eeuw en in het begin der XVIIIe eeuw, waren niet alleen de enigste moeilijkheden die de Universiteit te doorworstelen had. De oorlogen van Lodewijk XIV, met hun invallen van Spaanse, Franse, Keizerlijke, Hollandse en Engelse legertroepen van 1684 tot 1713 verwoestten aanhoudend de Zuiderlijke Nederlanden en brachten de Alma Mater tot aan de boord van de afgrond.

Intussentijd bleef zij nochtans het hoofd recht houden en verdedigde haar rechten en die harer studenten. Zij streed, dus zij leefde. De Verenigde Provinciën staken stokken in het wiel voor de paspoorten heen en weer van hun land naar Leuven. Tot hiertoe had de Universiteit het privilege genoten van vrije paspoorten te mogen afleveren, zelfs in tijd van oorlog. Holland verzette zich daar nu tegen. Een conferentie greep plaats de 15 Juli en volgende dagen te Turnhout. Afgevaardigden van de Staten van Holland bespraken de zaak in de Kempische hoofdstad. De

Rector Magnificus, Franciscus Verschuieren, van Geel, zond er o.m. de hooggeleerde heer O.F. Crabeels naartoe; de Verenigde Provinciën waren er vertegenwoordigd o.m. door de heren Pestere en De Bons. De Hollandse Raad van State delibereerde op het verzoek der Hogeschool en verklaarde de 23 Juli dat de professoren en studenten zich van paspoorten moesten voorzien.

Deze zaak was afgelopen. Thans daagde er meer licht op in de zo lang betwiste verderfelijke kwestie van het Janse-nisme, waarin ook een Kempenaar, Frans Verschuieren S.T.D., van Geel, ondervoorzitter van de «Hoge Heuvel», een droevige rol gespeeld had. De Universiteit genoot meer rust. Paus Clemens XI gaf met zijn bul «Unigenitus» de dato 8 September 1713 de genadeslag aan de dwaling. Enige tijd nadien onderschreven de overheden hun instemming met de Roomse uiting.

De Alma Mater ging voort met haar wetenschappelijke zending te vervullen. De stoffelijke welvaart nam niet af. De Faculteiten leverden nog uitstekende professoren op. Wanneer keizerin Maria-Theresia de koninklijke Academie stichtte, zetelde er menig professor der Universiteit o.m. Peeter Jozef Heylen, professor van wijsbegeerte, geboortig van Noorderwijk. Het aantal studenten bleef normaal.

Vergenoegen wij ons nu met een klein intermezzo uit de groeperingen van het studentenleven. Zoals de studenten van andere gewesten zich verenigden, vormden ook de Kempenaars genootschappen te Leuven, waar, bij een gezellig samenzijn, zij hun studiën bespraken. Reeds in 1679 bestond er een Turnhoutse studentenvereniging. Ook studenten uit Arendonk, Baarle, Beerse, Gierle, Hoogstraten enz., maakten er deel van uit. Zeer belangrijk was de groepering van de Kempische godgeleerden, «Congregatio dominorum theologorum Campiniensium», waarvan de heer J. Wils in 1905 de statuten en de namen heeft uitgegeven. De E.H. Godfried Moors, van Herselt, stichtte de kring in 1703 onder het patroonschap van O. L. Vrouw en de H^e Dimpna. De meeste leden waren studenten uit de Zuider-Kempen. De Kempenaars namen alzo nauwer voeling met elkander en bleven trouwer aan de geest van de heimat.

Zij brachten ook het hunne bij tot het luisterrijker vieren van hun medeburgers, de Primussen-triömfanten. Trouwens tot het laatste van de eeuw zeevierden Kempenaars in de Artes: Petrus van Opstal, van Herentals (1710); Jan van de Auwera, van Putte (1730); Jan Baptist van de Goor, van Eindhout (1735); Jan Willem van Peleghem, van Geel (1739); Petrus Wuyts, van Tongerlo (1756); Jacobus Bosch, van Turnhout (1758); Waller van Genechten,

van Turnhout (1791); Jan Frans van Rooy, van Vorst (1797).

Rond het midden van de XVIIIe eeuw remde een staats-tussenkomst, erger dan de oorlog, de welvaart van de Universiteit. Tot hiertoe zelfstandig, leed zij onder de centraliserende macht van het Oostenrijks regime. Maria-Theresia, door haar ministers de Neny en de Cobenzl, mengde zich met het inwendig bestuur van de Alma Mater, tornde aan de vrijheid en liet dwang insluipen. Keizer Jozef II ging verder, bemoeide zich met haar onderwijs en bracht het zoverre dat de Universiteit niet kon toegeven. Het despotisme van de vorst, verplichtte haar 't onderwijs te staken. De prinselijke hervormer stichtte een Seminarie-Generaal dat tegen alle rechten der Universiteit indruiste en weldra een der grote oorzaken zal worden van de Brabantse Omwenteling.

Twee Kempenaars volgden de ideeën van de Keizer in : Vincent Dillen, van Mol, en Peeter Wuyts, van Tongerlo; zij gaven lessen in het Seminarie-Generaal onder het misprijzen van de bevolking.

De Brabantse Omwenteling van 1789-1790 verjoeg hen. De Alma Mater werd hersteld en hernam haar zending te midden van de grootste moeilijkheden, tot aan de noodlottige dag van 4 brumaire jaar VI (25 Oct. 1797). De Franse overheersers, bemerkend dat haar onderwijs niet strookte met de principes van de nieuwe Republiek schorsten de eeuwenoude Universiteit eenvoudig op. Haar goederen werden aangeslagen en verkocht. In een der laatste vergaderingen sprak de Voorzitter van het H. Geestcollege deze moedige woorden : «Vermits wij moeten vallen, sterven wij rechtstaande ter verdediging van ons heilig geloof en onze godsdienstige en christelijke tradities.»

De grijze Alma Mater moest het onderspit delven voor de brutale aanval tegen de geest. Gelijk een godvrezende edelvrouw sloop zij de zachte slaap van de dood in, met de hoop op de verrijzenis.

De Hogeschool ontwaakte niet onder het Keizerrijk en de Hollandse regering, alhoewel er door Koning Willem I een Staatsuniversiteitje of Philosophisch College in 1816 te Leuven in het leven werd geroepen. De inrichting trok zowat op hetgeen Keizer Jozef II gedroomd had, ergerde de katholieken en werd een der redenen waarom de Belgische Omwenteling van 1830 losbarstte. Zij bewerkte in die mate de heropstanding van de Katholieke Universiteit in 1834.

De Belgen schudden in 1830 het juk af van de vreemde bezetter. Het onafhankelijk België schreef in zijn Grondwet de vrijheid van onderwijs. De Bisschoppen maakten er gebruik van om de hogere studiën te hernemen. Zij besloten

te Mechelen in de zomer van 1833 niet alleenlijk een cursus van godgeleerdheid, maar ook van andere faculteiten te stichten, een Universitas Studiorum, die het oude Studium Generale zou opvolgen. Paus Gregorius XVI stemde er volledig mede in.

Wanneer de 25 September 1835 de Belgische Kamers het knoeiwerk van koning Willem der Nederlanden afschaften, verhuisde de katholieke inrichting uit Mechelen naar Leuven. De oude Halle werd als voorheen het centrum van de universitaire bedrijvigheid.

Met fierheid begroette de Kempen de eerste Rector Magnificus, Mgr. de Ram, te Leuven uit een Kempisch geslacht van Berlaar geboren. De ijverige geleerde kwam immer, als zijn werk het toeliet, uitrusten op, zijn «Tieboersschrans» van Nijlen en wilde er na zijn dood begraven worden. De bevolking vereerde Zijn Hoogwaardigheid zo hoog dat zij hem «de glorie van Nijlen» heette.

Gedurende 30 jaar bevorderde hij de wetenschap en liet na zijn overlijden het bestuur der Universiteit in handen van andere Rectores Magnifici die de oude Alma Mater groei en bloei bijzetten.

Intussen leiden geleerde professoren de cursussen. De Kempen telt onder hen met eer de hoogleraren kanunnik Reusens, van Wijnegem, in de Archeologie, Marbais, gestorven te Meerhout, in de Landbouwkunde, de kanunniken van Roey van Vorselaar. De Jongh, van 's Gravenwezel; Janssens van Oolen, in de Godgeleerdheid, De Vocht, van Turnhout, Aerts, van Geel, Scheurweghs, van Schilde, in de Letteren, Bayens, van Lille, in de Wetenschappen.

Tussen de Kempenaars die de lessen van de hooggeleerde professoren volgden, promoveerden er verscheidene tot Bachelier, Licentiaat en Doctor in de Letteren en Wetenschappen. Als Doctoren in de Godgeleerdheid noemen wij o.m. Mgr. Van Hemel, van Zoerle-Parwijs, Kanunnik Reusens, van Wijnegem, Mgr. Lauwerys, van Oolen, Mgr. Crets, van Broechem, Mgr. Mierts, van Kasterlee, Kardinaal Van Roey, van Vorselaar, Kanunnik Dens, van Booischot, Kanunnik Janssens, van Oolen, Inspecteur De Winter, van Wechelderzande, Mgr. Tessens, van Herehtals, Mgr. Van Eynde, van Geel, Dekan Broeckx, van Meerhout, kanunnik Leys, van Geel, Mgr. Cruysberghs, van Meerhout, die onderrector werd. De doctoren in de Wijsbegeerte en Letteren zijn niet min talrijk. En meest al de rechtsgeleerden, notarissen, ingenieurs, geneesheren, leraren van het hoger onderwijs, behaalden hun diploma aan de Universiteit van Leuven. De betrekkingen tussen Leuven en de Kempen bleven dan ook in de huidige tijden zo nauw als vóór de XIXe eeuw.

Wij sluiten deze verhandeling met een laatste gebeurtenis. Schrikkelijk werd de bibliotheek van de Universiteit geïsteerd door de Duitsers, een eerste maal tijdens de oorlog van 1914 en een tweede maal tijdens de overval door diezelfde vijanden in 1940. De Rector Magnificus, Mgr. Van Wayenbergh, deed een beroep op de Kempen om tot het herstel der boekerij bij te dragen. Hij zelf kwam met de bibliothecaris, Kanunnik van Cauwenbergh, naar Turnhout, hield een voordracht in het Kempisch Museum «Taxandria» en stelde het opgericht Comité aan. Propaganda werd geheel de Kempen door gevoerd. De uitslag was zo bevredigend dat het Comité twee grote wagens wetenschappelijke boeken naar Leuven kon zenden en aan Zijn Hoogwaardigheid 51.150 fr. overhandigen.

Zo werkte de Kempen mee aan de uitgroei van de Alma Mater de eeuwen door. Wederkerig ontving onze streek uit haar schoot de kostelijkste levensbegrippen die, kwistig rondgestrooid, het volk ten beste kwamen. Eeuwige dankbaarheid blijft zij Leuven verschuldigd. Moge de katholieke Hogeschool, gesteund door ieder die het wel meent met het hoger onderwijs, steeds bloeien tot meerder welvaart van Wetenschap, Kerk en Vaderland ! Moge de Kempen haar verleden getrouw blijven en steeds op de eerste rangen schitteren om met de daad het hoogste Instituut van christen wetenschappelijk onderwijs in België te bevoordelen !

Als aanhangsel van dit beknopt overzicht geven wij een naamlijst op van de Kempenaars die in de verschillende inrichtingen der Universiteit hebben uitgemaakt. We beogen met het laten volgen van deze lijst van Rectores, Regenten, Professoren, voorzitters, weldoeners en beurzenstichters, het doel van te laten zien, hoe de Antwerpse Kempen, in de loop der tijden, in meest al de afdelingen der Alma Mater is vertegenwoordigd geweest. Alhoewel deze lijst onvolledig blijft en er nog namen aan toegevoegd kunnen worden, is zij toch voldoende om de Kempische deelneming aan het bestuur, het onderwijs en de begiftiging der Universiteit klaarlijkend aan te tonen.

Rectores Magnifici.

1430, 1437, Februari: Hendrik van der Meeren (de Mera), van Herentals.

1441, Augustus: Godfried van Gompel, van Dessel.

1468, Februari: Kaspar van Kinschot, van Turnhout.

1486, Februari: Jan Noyens, van Turnhout.

- 1511, 1516 Augustus, 1524, Februari: Petrus Zelle, alias Winckel, van Herentals.
1518, 1533, Februari: Jan Dridoens, alias Nijs, van Turnhout.
1579, Februari: Jan Bellenus, van Retie.
1583, Februari: Embrecht Everaerts, van Arendonk.
1644, 1649, Februari: Walter Dries (Valerius Andreas), van Dessel.
1676, Augustus, 1679, 1684 Februari: Petrus Govaerts, van Turnhout.
1700, Augustus: Willem Marcel Claes, van Geel.
1703, Februari: Frans Verschueren, van Geel.
1710, Februari: Augustinus Hendrickx, van Retie.
1752, Augustus, 1758; Februari: Jan van der Auwera, van Putte.
1775, Augustus, 1776 Februari, 1785, Augustus: Petrus Wuyts, van Tongerlo.
1777, Augustus: Vincentius Sebastianus Snoeckx, van Mol.
1835, 1865: Mgr. de Ram, grondeigenaar te Nijlen.

Pedagogie 't Kasteel (Castrum).

Een Kempenaar, Godfried van Gompel, meester in de Kunsten, kanunnik en cantor der collegiale kerk van 's Hertogenbosch, stichtte deze school in 1430 met Herman Brandt van Boxel, basselier in kerkelijk recht. Hij gaf zijn eerste lessen in zijn huis zelf en vermaakte na zijn dood in 1455 zijn woning getaamd «Het Kasteel», aan het Studium Generale. G. van Gompel liet ook een kapitaal achter om daarmede zoveel beurzen in te stellen als de som kon dragen, zodanig dat elk bevoordeelde ten minste 10 rijgsgulden genoot. De stichter wilde zijn dorpsgenoten bevoordelen en bepaalde dat de regent van de Pedagogie en de deelhebbenden moesten gesproken zijn uit zijn familie ofwel van Dessel of omliggende dorpen voortkomende. ;

Regenten.

Marten Jonathas, van Dessel (1569) S.T.B.
Antoon Loverius, van Geel (1589).
Petrus Lombaerts, van Balen (1614) S.T.B.
Ferdinand Andries Verdonck, van Mol (1687).
Jan Mermans, van Mol (1691), pastoor te Dessel.
Jan Hendrickx, van Retie (1716).
Vincent Sebastiaan Snoeckx, van Mol (1767),

Onder-regenten.

Petrus Govaerts, van Turnhout (1667).
Jan Frans Raeymaeckers, van Dessel (1783).
Willem Fonteyn, van Santhoven (1795).

Professors.

Petrus Zelle, van Herentals (c. 1496).
Jan Ceusters (Custos), van Brecht (c. 1498).
Jan Herck, van Retie (c. 1499).
Judocus van der Heyden, var. Kalmthout (1570).
Cornelius 't Sas, van Turnhout (1625).
Kaspar van Goirle, van Dessel (1675).
Willem Marcel Claes, van Geel (1686).
Nicoelaas Jacob Slaets, van Turnhout (1704).
Jan van der Auwera, van Pulle (1730).
Jacob Bosch, van Turnhout (1765).
Willem Maes, van Dessel (1790).

Begiftigers Fondaties - Beurzen.

Godfried van Gompel, van Dessel (1457).
Familie van Gompel, van Dessel (1485).
Hendrik van Gestel, S.T.B.F. (1476).
Jan van den Broeck (de Palude), van Herentals (1518).
Hendrik De Wilde, pastoor van Wortel (1540).
Hendrik Leyns, kapelaan van Herentals (1565).
Willem Michiels (Michaelis), van Dessel, pastoor op het
Begijnhof te Tongeren (1609).
Willem Engelsche (ab Angelis), plebaan van Hoogstraten
(1611), voor Rijkevorsel, Hoogstraten.
Arnold van Hove, van Geel (1638), pastoor te Saffelaere;
voor Geel.
Jan Mermans, van Mol (1691).

Pedagogie «de Lelie» (Lilium).

Gesticht door Karel Menneken (Virulli) in 1493, neef van
Karel Menneken, kanunnik van de Collegiale kerk van
Turnhout en begraven aldaar, waar op zijn grafzerk mel-
ding gemaakt werd van zijn oom.

Subregenten.

Frans Rombauts, van Pulderbosch (1711).
Gielis Marten Struwe, van Kalmthout (1724).

Professoren.

Paul Haghenryck, van Hoogstraten (1494).
Gabriël van der Muyden (Mudocus), van Brecht (1547).
Zeger Zoenkens (Scuntjes?), van Retie (1555).
Augustinus Hendrickx, van Retie (1691).
Michiel Rombauts, van Pulderbosch (1702).
Petrus van Opstal, van Herentals (1714).

Begiftigers Fondaties - Beurzen.

Zeger Zoenkens, van Retie (1578).

Pedagogie «De Valk» (Falco).

Regenten.

Kasper van Kinschot, alias Divitis (De Rijeke), van Turnhout (1471) S.T.B.F: Kanunnik van St.-Pieter te Leuven, 1488. Was een der eerste weldoeners van deze pedagogie.

Professors.

Marcellus de Arendonck, van Arcdonk (c. 1484).
Jacobus van Hoogstraten, van Hoogstraten (c. 1485).
Jan Driedoens (Driedo), van Turnhout (c. 1499).
Gysbrecht van den Broeck, van Heist-op-den-Berg (c. 1624).
Peeter Joseph Heylen, van Noorderwijk (1759).

Fondaties - Beurzen.

Kasper van Kinschot, van Turnhout (1487).
Theodoor Janssens, pastoor van Ranst (1639).

Pedagogie «het Varken» (Porcum).

Regenten.

Antoon Loverius, van Geel (1627).

Subregenten.

Nicolaas Agricola (Ackermans), van Brecht.

Professors.

Walter van Weelde, van Weelde (c. 1490).
Judocus Everaerts (Everardi), van Arendonk (1559).
Nicolaas Ackermans (Agricola), van Brecht (1568).
Antoon Loverius, van Geel (1626) S.T.L.
Jan Willem van Peteghem, van Geel (1742).
Antoon van der Borgh, S.T.L., landdeken van Herentals, pastoor van Gierle (1759).
Petrus Wuyts, van Tongerlo (1759).

Fondaties - Beurzen

Jan Huybrechts (Huberti), van Lommel, J.U.L. (1532).
Huybrecht Huybrechts (Huberti), van Lommel.
Elisabeth van Culenburgh, weduwe van Antoon van Laing, graaf van Hoogstraten (1540), voor Hoogstraten.
Petrus van Swertgoir, secretaris van Geel (1548).
Hendrik Roosen, van Lommel, S.T.L. (1553).
Nicolaas Agricola (Ackermans), van Brecht (1605).

Arras College

Kort na zijn stichting door den bisschop van Arras, Nicolaas Ruistre, kwam het in het bezit van het personaat

der St. Michielskerk te Brecht. De apostolische legaat stelde op 15 September 1508 een akte op der vereeniging van het personaal en zijn St. Lenaartskapelanij met dit College.

Tussen de zestien beurzen die de bisschop stichtte, stichtte hij er een voor de studenten van Brecht.

Busleiden College of der Drie Talen.

Professors van het Hebreewws.

Andries van Gennep (Gennepius), van Balen (1532).

Walter Dries (Valerius Andreas), J.U.D., van Dessel (1611).

Craendonck College of der Kempen

Voorzitter: Jan van der Auwera, van Putte (1549).

Fondaties - Beurzen.

Arnold Mutserts, van Arendonk (1608), S.T.L., waarvan Petrus Wijnants van Arendonk, wijsgeer, genoot in 1790-1792.

Divoeus College.

Het bezat goederen in de Kempen te Emblem, Massenhoven, Pulle, Zandhoven.

H. Drievuldigheid College.

Regent.

Vincent Hendrik Dillen, van Mol (1788).

Professors.

Petrus Govaerts, van Turnhout.

Andries Verhaegen, van Oosterwijk-Westerloo (1685).

Willem Marcel Claes, van Geel (1683).

H. Geest College of groot en klein godgeleerden College.

Voorzitter: Jan van der Auwera, van Putte (1759).

Fondaties - Beurzen.

Kasper van Kinschot, van Turnhout (1487).

Zeger Seuntjens (Zoenkens), van Retie (1578).

Godfried van den Berge, kanunnik van St Pieter Turnhout (1602).

Joachim tSjongen, van Mol (1602).

Catharina tSjongen, zijn zusster, getrouwd met Petrus Coenen, secretaris van Mol (1623).

Jan Mermans, van Mol, pastoor van het Begijnhof van Turnhout (1697).

Nicolaas Cuylen, deken van St. Pieter te Turnhout (1662).

Jan Baptist Ooms, van Geel (1710).

Frans Jan Borrens, van Heist-op-den-Berg, pastoor te

Wortel (1755).

Jan van der Auwera, van Putte (1783).

Hoge-Heuvel College of Utrecht.

Voorzitter: Frans Verschueren, van Geel (1695).

Houterlee College.

Hendrik van Houterlé, geboren te Hoogstraten, scholaster van St. Pieter, ondernam een reis naar het H. Land, waar hij lid werd der Orde van het H. Graf. De 18 October 1499 kocht hij van Jan van der Meeren een huis in de Vaartstraat te Leuven en richtte er een college op voor studenten in de godgeleerdheid. Hij bevestigde de stichting in zijn testament, de 29 December 1510 (n.s.). Daarin benoemde hij Jan Driedo (Driedoens) van Turnhout, meester in de Kunsten en bassetier in de godgeleerdheid zijn bijzondere vriend, tot eerste voorzitter en bepaalde dat de wettige afstammelingen van zijn grootouders, Arnold van Houterlé en Elisa Mesens, of bij gebrek hieraan, leerlingen uit Hoogstraten en Turnhout de voorkeur tot de beurzen van dit college zouden hebben. De inkomsten van vele goederen te Leuven en in de omtrek waren daarvoor bestemd. H. van Houterlé stierf de 2 Januari 1511.

Presidenten.

I. Jan Driedo, van Turnhout, S.T.B.F. later Doctor. Presideerde van 't begin tot Juli 1521.

XXII. Antoon Loverius, van Geel, S.T.L.; apostolisch en koninklijk boekenkeurder. 1628.

XXVI. Isaac Antonii (Antonissens), van Turnhout, president, werd in 1685 onderplebaan van St. Pieter te Turnhout, alwaar hij stierf in 1709 of 1710.

Fondaties - Beurzen.

Hendrik van Houterlé, van Hoogstraten (1511).

H. Ivo Collège of der Rechtsgeleerden.

Fondaties - Beurzen.

Kasper van Kinschol, van Turnhout (1487) S.T.B.

Kasper Stijnen, neef van Kinschots zuster, advocaat te Brussel (1488).

Jan Nicolaas van den Broeck (de Palude), van Herentals (1527).

Jan Huybrechts (Huberti), van Lommel, J.U.L. (c. 1532).

Konings College.

Stichting van missen door Cornelis Papenbroucx, theolo-

gant, bij schepenakte van Turnhout in 1675. Rente op een grond op de Casteleyn te Turnhout.

Malderus College.

Voorzitters.

Petrus Govaerts, van Turnhout (1675).
Willem Marcel Claes, van Geel (1687).
Augustinus Hendrickx, van Retie (1704).
Petrus Wuyts, van Tongerloo (1771).

Fondaties - Beurzen.

Augustinus Hendrickx, van Retie (1720).

Mechels College.

Voorzitter: Antoon Frans Le Paige de Bar, van Herentals (1763).

St. Michiels College.

Adriaan Snoeckx, van Mol (1769).

Paus College (Adrianus VI).

Professors.

Petrus Govaerts, van Turnhout.

Fondaties - Beurzen.

Petrus Uten, van Retie (1571) S.T.L.
Zeger Seuntjens, van Retie (1578).
Embrecht Everaerts, van Arendonk (1604) S.T.D.
Hendrik Joos (Judoci), van Balen (1632), S.T.L. pastoor van Mol.
Antoon Loverius, van Geel (1637).

Pels College.

Voorzitter: Jan Jacob Sas, van Santhoven (1756).

Premonstratenzer College.

Gesticht in 1571 door de abten van 't Park, Ninove en Averbode. Deze laatste, Gielis Heyns, was afkomstig van Geel.

Voorzitters.

Jan Coenen, van Mol, S.T.L. 1629.
Ambroos Thielens, van Herentals, S.T.L.; 1697.
Richard De Bode, van Loenhout.
Norbertus Thiels, van Hersselt, nadien abt van Averbode.
Fulgens van Genechten, van Geel 1806.

St. Pulcheria College

Rente op de bossen in de Mellen te Turnhout te kwijten door Lodewijk Vueghs (1784).

St. Rombout College.

J.A. Coorens, rector der Latijnse school van Geel, sticht een beurs (1768).

Savoie College.

Embrecht Everaerts, van Arendonk, S.T.D., wordt president van dit college (1573).

Standonck College of Armenhuis.

Vaders of Voorzitters

Gualignus Coeterus a Winckel, pastoor van Gierle en Tienen, 1568.

Jan van Paeschen (Paschasius), van Geel (1586).

Adrianus van den Sande, van Hoogstraten, S.T.L.: 1637

Petrus Wuyts, van Tongerlo, S.T.D., 1782.

Fondaties - Beurzen.

Jan Huybrechts (Huberti), van Lommel, J.U.L.: (1529) voor Lommel, Geel, Weelde.

Petrus van Swertgoir, van Herentals, secretaris van Geel (1548).

Margareta Meulenberchs, van Mol (1637).

Mathias Raeymaeckers, van Geel, J.U.L. (1691).

H. Nicolaes Poppelius, van Weelde, Martelaar van Gorcum, deed zijn philosophische en godgeleerde studiën in dit College.

Van Dale College.

Pieter van Dale, heer van Gestel, Berlaar, Putte, Beersel enz., stichter. Legateert aan dit huis goederen om 12 studenten en een meid te onderhouden.

St. Willibrorduscollege of 's Hertogenbosch.

Voorzitter: Augustinus Hendrickx, van Retie (1697) S.T.L.

Fondaties - Beurzen.

Hendrik Gravius, van Alphen, J.U.D. Rome.

Hendrik de Cotereau, heer van Westmalle, Zoersel (1618).

Emerentia de Cotereau, vrouwe van Westmalle (1662).

Windesheim College.

Gesticht in 1618, verkreeg het een deel der inkomsten van het gewezen klooster van Den Troon te Grobbendonk.

Voorzitters.

Remerus Andriessen (Andrae), prior van Corsendonk Turnhout) (1620).

Petrus van Opstal, kanunnik van Korsendonk (1740).

Literatuur

ADRIAENSEN E. De Latijnse School te Hoogstraten; in: Oudheid en Kunst, 1914, 1923.

Annalectes pour servir à l'histoire de Belgique, 1881-1902.

Annuaire de l'Université de Louvain... sinds 1836.

Biographie Nationale, publiée par l'Académie royale de Belgique, Bruxelles, 1866-1944.

BOONE L. Een Turnhoutsche studentenkring in de oude Hoogeschool van Leuven; in: Taxandria, 1907.

BOSCH JAAK, Primus; in: J. E. Jansen, Turnhout in het verleden en het heden. I, 306-308.

BRANTS V. L'Université de Louvain, Coup d'oeil sur son histoire et ses institutions, 1425-1900 Bruxelles, 1900.

IDEM La faculté de droit de l'Université de Louvain cinq siècles (1426-1906). Louvain, 1906.

BROECK (Ph. van den). De Joannis Driedonis vita meritisque oratio; in: Annuaire Université, Louvain, 1854.

BROECKX C. Prodrôme de l'histoire de la faculté de médecine de l'ancienne Université de Louvain. Anvers, 1865.

Catalogue des livres touchant les affaires des Pais-Bas et de l'Université de Louvain, 1788.

CEYSSSENS J. Ecoles et savants de Campine aux siècles passés. Hasselt, 1930.

CEYSSSENS L. Het onderwijs te Turnhout vóór 1830, Turnhout 1934.

DRAGNET R. Le Maître louvaniste Driedo inspireur du décret de Trente sur la Vulgate; in: Miscellanea A. De Meyer, 1946. II, 836.

ERNALSTEEN J. De humanist Gabriel Mudæus Brechtanus, 1500-1560; in: Oudheid en Kunst, 1939 afl. 3-4.

ESSEN (L. van der). L'université de Louvain (1425-1940). Bruxelles, 1945.

EVEN (E. van). Louvain dans le passé et dans le présent. Louvain, 1895.

GEEL. Het College van Geel, 1440-1880. Geel 1881:

GUELLUY R. L'évolution des méthodes théologiques à Louvain d'Érasme à Jansenius; in: R.H.E. XXXVII, 1941, 31-145.

GOVARTS P. Opuscula adversus J.B. Espenii doctrinam de Placito regio. Brussel, 1830.

HENDRICKX AUGUST. Primus; in: Historische Mengelingen van de Kempen. bl. 67-80.

HEYLEN A. Historische verhandelingen over de Kempen. Turnhout, 1837.

HOC M. Le déclin de l'humanisme belge. Etude sur Jean Gaspard Gevaerts 1593-1676. Bruxelles, 1925.

HUISMAN M. L'étudiant au moyen-âge; in: Revue Université Bruxelles, 1899.

IRSAY (S. d'). Histoire des universités françaises et étrangères. Paris, 1933-35; 2 d.

JANSEN J. E. Joannes Driedo, beroemde godgeleerde der Hoo-geschool van Leuven; in: Taxandria, 1904.

IDEM. Turnhout in het verleden en het heden. Turnhout 1905.

IDEM. L'abbaye Norbertine du Parc-le-duc. Malines, 1920.

IDEM. Primus W. Van Genechten; in: De Familie Van Genechten (Genealogische studie).

IDEM. Turnhout en de Kempen. Turnhout 1946.

JONGH (H. De). L'ancienne faculté de théologie de Louvain aux premiers siècles de son existence (1432-1550). Louvain, 1911.

JUSTE TH. Essai sur l'histoire de l'instruction en Belgique depuis les temps les plus anciens jusqu' à nos jours Bruxelles 1844

KEELHOFF A. Geschiedenis van het klooster der E.P. Eremijten Augustijnen te Gent. (Herentals) Gent, 1864.

KUYL P.D. Gheel vermaerd door den eeredienst der H.Dimphna, Antwerpen, 1863.

Le cinquième centenaire de la faculté de théologie de Louvain (1432-1932); in : Ephemerides theologicæ lovanienses. IX, 1932. 587-714.

LECOUVET F.F.J. Instruction publique au moyen-âge; in: Messager Sc. hist. Gand, 1855-1857.

Liber memorialis des fêtes jubilaires de l'Université Catholique de Louvain. Louvain, 1910, 1935.

LINDEN (H. van der). Geschiedenis der stad Leuven, Leuven. 1899.

LOUSSE (Prof. Dr E.) De Leuvense Universiteit tijdens den Tweeden wereldoorlog. 1939-1945. Brugge, 1945.

MASOIN E. La faculté de médecine de l'ancienne et de la nouvelle Université de Louvain; in: Numero jubilaire de la Revue Médicale. Louvain, 1909.

MEENEN (F. van). La Philosophie; in: Patria belgica, III, 1875.

MOLANUS J. Les quatorze livres sur l'histoire de la ville de Louvain. Bruxelles, 1861.

MOREAU (E. de). La Bibliothèque de l'université de Louvain, 1636-1914. Louvain, 1918.

MUDŒUS G.; in: Biographie Nationale, 1889.

NAMECHE A. J. Les théologiens de Louvain au commencement du XVIIe siècle; in: Revue Catholique de Louvain, 1883.

IDEM. Jean IV et la fondation de l'Université de Louvain. Lou-

vain, 1888.

NAMUR P. Histoire de la bibliothèque publique de Louvain. Bruxelles, 1841.

NEVE F. Mémoire historique et littéraire sur le Collège des Trois-Langues; in: Mém. Cour. Ac. XXVMI, 1856.

NICOLAS VERNULCÆUS. Academia Lovaniensis libri III. Ejus origo, incrementum, forma, magistratus, facultates, privilegia, scholæ, viri illustres, res gestæ, Leuven, 1627 en 1667.

PEETERS H. Joannes Driedonis van Turnhout; in: Taxandria, 1937.

IDEM. Doctrina J. Driedonis à Turnhout de Concordia Gratiae, et Libri arbitrii. Thesis Doctoratus. Mechliniæ, 1838.

PIOT CH. Fondations de bourses d'étude établies en Belgique. Bruxelles, 1855.

Plan de l'Institut des Séminaires Généraux. Bruxelles, 1787.

POULLET E. Le monde universitaire de Louvain au XVIe siècle; in: Revue catholique de Louvain, 1867.

Qu'est-ce que le Collège philosophique? Louvain, 1825.

RAM (X. de): Mémoire sur la part que le clergé de Belgique et spécialement les docteurs de l'Université de Louvain ont prise au Concile de Trente; in: Mém. Acad. Roy Belg., 1841.

IDEM. Considérations sur l'histoire de l'Université de Louvain (1425-1797). Bruxelles, 1854.

REUSENS E. Promotions à la faculté des arts, 1428-1707; in: AHEB, 1864.

IDEM. Matricule de l'Université de Louvain, 1426-1453. Bruxelles, 1903.

REYDAMS A. V. H. Dillers; in: Kempisch Museum, II, 344-347.

ROERSCH A. L'humanisme belge de la Renaissance. Etudes et portraits. Bruxelles, 1910.

IDEM. L'histoire de la philologie; in: Patria belgica, III, 1874

ROEY (J. E. van): Les sciences théologiques; in: Le Mouvement scientifique en Belgique, 1839-1905. Bruxelles, 1908.

SPILBEECK (W. Van). De abdij van Tongerlo, Lier, 1888.

SPINNAES. Gabriel Mudée ou la rénovation de l'étude de la jurisprudence en Belgique; in: Trésor National et Annuaire Université Louvain, 1844.

STALLAERT CH. et PH. VAN DER HAEGHEN. De l'instruction publique au moyen-âge, VIII-XVIe s. Bruxelles. 1854.

STORM W. Du rôle des chapitres ecclésiastiques dans l'organisation de l'enseignement aux Pays-Bas; in: Bull. Cercle Archéol. Malines, IX, 97.

SULL (Ch. van). Leonard Lessius de la Compagnie de Jesus. Louvain 1930.

Université (L') de Louvain à travers cinq siècles. Bruxelles, 1927.

VALERIUS ANDREAS DESSELIUS. Fasti academici Studii Generalis Lovaniensis. Leuven, 1635 en 1650.

VERHAEGHEN A. Les 50 dernières années de l'ancienne Uni-

versité de Louvain (1740-1787). Liège, 1884.

VOCHT (H. De). Inventaire des Archives de l'Université de Louvain (1426-1797) aux archives générales du Royaume à Bruxelles Louvain, 1927.

WAEFELGHEM (M. Van). La visite de l'Université de Louvain par l'abbé du Parc, Jean Dreys, Louvain, 1914.

WILLAERT L. Les origines du Jansénisme dans les Pays-Bas catholiques. Bruxelles, 1948.

WILS J. La congrégation des Théologiens Campinois de l'ancienne Université de Louvain: in: AHEB., 1905:

IDEM. Matricule de l'Université de Louvain. 1453-1485. Bruxelles, 1946.

WULF (M. De): Histoire de la philosophie en Belgique, Bruxelles 1910.

De Oude Schuttersgilden in de Antwerpse Kempen

door

† J. E. Jansen

(Vervolg)

HERENTHOUT

Deze oude heerlijkheid aan de familiën de Nève, de Breuren, Sandelin en van Reynegom toebehorend, is, met haar sierlijke kerk aan de H. Petrus toegewijd, tot een van de schoonste dorpen der Zuiderkempen uitgegroeid. Twee gilden bloeiden er in de XVIIe eeuw. Denkelijk werden zij opgericht bij de droevige toestanden, waarin de gemeente in de 1e helft der XVIIe eeuw verkeerde. Gedurig plunderden vagebonden, straatschenders, bedelaars en dergelijke ledigangers de bevolking uit. De Confreers wilden hun medeburgers beschutten en voegden er in de rustige dagen de beoefening van het koningschieten bij. De St Antonius, Colveniersgilde, werd gesticht rond 1642, zo de zilveren piek, door de familie van Reynegom geschonken, het aanduidt. Zij bezat een allerschoonste breuk, die wij op de Tentoonstellingen van de Kempische Congressen te Turnhout, in 1922, en te Geel in 1928, bewonderden. Geheel de geschiedenis ligt bijna in haar zilveren schilden opgesloten. Een van de grote platen leert de eerste koning kennen en voert als opschrift : «Peeter Willems den 1. Coninck tot Herentout van de Cloveniersgilde 1645». De breuk (0,18) met het meesterteken der zilverdrijvers van Antwerpen getekend is versierd met een verheven beeltenis van St Gommaar en een landbouwer rond een boom, met randschrift: «M. Gommaar De Ceulaer * Lutenant * Hoofman van de Colveniers Gulde tot Herenthout * Coninck 1670.» Daarbij hangen een groot zilveren vogeltje, twee gegraveerde platen van 1708 en 1711 en vier met verheven beeltenissen van 1657-1715. Op de ruggekant van de breuk zijn hiernaast vastgemaakt : grote uitgebekte plaat (26x20) bezet van boven met 3 vogels (gaaie), een kroon, en daaronder: «Cornelis Geerewaerst Keyser van de Colveniersgulde tot Herenthout 1685.» Verscheidene schilden van 1645 tot 1884 prijken daarrond o.m. een uitgebekt plaatje met 't wapenschild

van Sandelin en opschrift: «Jo^r F. Sandelin, Grontheer van Herenthoudt Hoedtman Deser Gulde den vogel afgeschoten int jaer 1688 » en een schildvormige plaat met de wapens van de familie van Reynegom en opschrift: «Baron Ferdinand van Reynegom Keizer 1854, Baron Paul van Reynegom Keizer 1884 Herenthout.» Dit broederschap bezat ook een zilveren pick (1642), een vaandel met het beeld van St Antonius en twee eigenaardige versierde koperen trommen met opschrift, de ene : «Mijn Twee stecken.De. Gill. wecken. S. Antoni. Concede. auxilium. Dees. Werck. Gemacekt. van I. F. Verstylen.» (2de helft XVIIIe eeuw); de andere, : «Het geschal der trommels veltcert de Gulde van S. Antonius wel A. Goolarts 1804. Herenthout.» De Gilde ging te niet op het einde van de XVIIIe eeuw, doch, o geluk, de voorwerpen ontsnapten aan de opeising van de Franse Republikeinen en worden nog bewaard op het kasteel der familie van Reynegom de Buzet. Een register in 't bezit van de familie Verhaegen hebben wij niet kunnen raadplegen. In de kerk prijkte certijds een grote schilderij door de Colveniers geschonken, meesterwerk van Th. Boyermans (1659) verbeeldend de bekoring van de patroon der gilde. In de sacristij berust een beeld van St Antonius, uit de XVIIe eeuw, dat wordt uitgesteld tijdens het oktaaf van 't feest als een heiligendag gevierd.

Wanneer de Colveniers de processie vergezelden maakten zij het nog al bont met gedurig schieten, wat gevaar voor de deelnemers opleverde en weinig eerbiedig gold voor het H. Sacrament. Pastoor Ermers kwam er tegen op in het jaar 1719. Na de stoorders vermaand te hebben, bekloeg hij zich bij de Bisschop, die het schieten verbood. Niets hielp, de overtreders luisterden niet. Alsdan convoceerde Zijn Hoogwaardigheid de proost van de gilde, Heer Sandelin, die het moedwilligst was, de koning, de dekens en twee van de ergste gildebroeders (ex pessimis sunt) bij hem op zijn paleis. Hij hield op strenge straffen voor van nog te herbeginnen. 't Bleef voortaan stil.

De gulde hernam haar werking in de XIXe eeuw.

De tweede gilde, de handboog van St Sebastiaan, de «herengulde» geheten tegenover de eerste die men de «boerengulde» noemde, schijnt een weinig minder oud te zijn, doch nog opgericht in de XVIIe eeuw. De breuk, op een kraag van rood fluweel gehecht, bevat 12 kleine schilden met opschriften en versieringen, zeer schoon aaneengeschaakeld. Zij dactelenen van 1687 tot 1740. Er zijn twee grote, de ene (30x18) met het afbeeldsel van St Sebastiaan aan de boom en St Pieter de patroon van de parochie, in hoog verhef, afbeeldingen en wapenschild van 1738; de andere (15x0,125)

met een wapenschild in hoog verhef en het opschrift: «Geeft N. van Voorspoel Heere van Herenthout. Ende Hoofdman deser Gulde den 15 Juny 1740.» Hier onder hangt een klein staande vogeltje. Dit broederschap bezat ook een met wapenschild versierde driekantige zilveren piek, getekend : «Gift N. van Reynegom anno 1750.»; verder nog een reglement van 1776, als de gilde werd heringericht, en een oude vlag met beeltenis van St Sebastiaan. Vermelden wij ook de diepe uitgebekte tinnen schotel (0,32) met randschrift: «Gifte van J. B. Neeckx al reede 61 jaeren gildebroeder S. Sebastiani in Herenthout Koning geschoten 20 Juny 1791 ende synen sone Norbertus ten selven dagen keyser 1803».

St Sebastiaan had zijn altaar in de kerk en een groot schilderij door Th. Boeyermans, in 1658 geschilderd, verbeeldend de martelie van de H. Patroon. Er bestond over jaren een rente ten voordele van dit genootschap, die sinds lang vervallen is. Het regiment bood ook met Nieuwjaar een versierde Nieuwjaarswens aan de confrereers, waarvan nog een uit het jaar 1685 bestaat.

De Gilde viel tusschen de afgeschafte confreries tijdens de Franse Omwenteling, maar kwam in de XIXe eeuw toch weer op dreef.

Al de bijzonderste voorwerpen zijn in het bezit van de Weledele familie van Reynegom de Buzet. De heer Baron liet er ons kennis van nemen en stelde ze ter onzer beschikking in verschillende Kempische Tentoonstellingen, waarvoor wij aan zijn nagedachtenis een dankbare hulde brengen.

Mededelingen van Baron van Reynegom de Buzet. — F. Donnet: Notice sur Herenthout. Anvers, 1904. — J. Le Roy, Notitia March. S.R.I., bl. 290 — Inventaris Kunst. Prov. Antw. 2e afl. bl. 28-33. — Catalogi van de Kempische Tentoonstellingen, Turnhout, 1922, Geel, 1923.

HERSELT.

Bij ons bezoek aan dit dorp vernamen wij het oud bestaan van drie schuttersgenootschappen: de oude en jonge handboog van St Sebastiaan en de busgilde van St Servatius, de patroon van de parochie. In het lokaal van de eerste gilde doorpluisden wij een : «Register van den ouden Handboogghulde der heerlyckhyt Hersselt begonst op H. Sacramentsdach 1662.» Deze confrerie bestond reeds vroeger, want in het register met testamenten en rekeningen troffen wij ook lijsten aan, waartussen er voorkwamen van af 1605. Wij

lazen er tevens dat, in 1840, men aan Willems te Herentals 14 fr. betaalde voor het schilderen van een St Sebastiaansbeeld op het vaandel. Dit vlag werd later door een nieuw vervangen. Het werd gemaakt bij F. B. Leonard te Antwerpen, uitbeeldend een St Sebastiaan van voren en van achter, waarvoor de gilde, de 3 October 1877; 152,75 fr. stortte. De Oude Handboog bezit ook nog een zilveren breuk van de XIXe eeuw met middenplaat en 7 andere schilden van hoofdmannen, dekens en alferissen. Op de middenplaat staat gegraveerd: «Factum hac prima Maii 1823.» Daaraan hangt een boogje. Al de platen zijn op een zwart fluwelen band genaaid. Op een los papier in het register stond de kwijting: «Gelevert door mij Jan Frans van Nuvel Silversmid te weten een breuk met zeven schilden en vogel gemonteert, bedraegt seventig gulde en seven stuivers. Dacrop ontfangen een partij zilver, bedragt fr. 45,15; zoo resteere nog: 24,12 fr. Aerschot den 11 Mey 1823. Den inhoud deser is mij voldaan. Jan Fransus van Nuvel, silversmid.»

De Jonge Handboog uit de vorige gilde gesproten bezit een veel schoner breuk dan de Oude Handboog ook op zwart fluweel genaaid met zilveren galons afgezet. Langs voren hangt een grote plaat van geslagen zilver (20x16) in stijl Louis XV met in haar midden een St Sebastiaansbeeld aan de boom; zij is vergezeld van twee zilveren ovale platen zonder opschrift. Langs achter komt een zilver schild voor met opschrift: «Le 21 du / Mois de May 1716 / Andrien Charlier / a tiré loisau x A / Herselle et a / esté Roy du Serment.» Daaraan bengelen een groot geblazen verguld zilveren papegaai met uitgestrekte vleugels en poten rustend op een tak, alsook twee boogjes en een plaatje. Het oud vaandel, 2 m2., der XVIIIe eeuw, rood, lichtgeel met zwarte banden, bevindt zich in zeer slechte staat. Het voert, over een zijden rood St Bartholomeuskruis heen, een geschilderd medaillon van St Sebastiaan en in de hoek, een gebrodeerd vogeltje.

Deze gilde, de Franse Omwenteling overlevend, vierde in de XIXe eeuw op plechtige wijze vooral haar koningin.

De Busgilde, Colveniersgilde van de H. Servatius, ook «klamotslagersgilde» genoemd (klamot = heideschadden), kwam in de XVIIe eeuw tot stand. Het Museum van het Jubelpark te Brussel bewaart onder nr 2220 een vierkantige zilveren plaat (0,105) met opschrift: «Joachim Blommaer's Fundateur ende Alferis deser Coloveniers Gulde van S. Servatius tot Herselt ende Coninck 1660.» Van 25 September 1650 tot na Sinksen 6 Juni 1651, hing deze stichter, met zijn instemming van de Hoofdman, op Koning, Dekens en Gezworenen: «eenen stillestaende silveren pryse met de

handbussche tot lof ende eere van St Sevaes, patroon der parochie, ende de Busgulde pure liefde, recreatie ende exercitie van alle derlycke liefhebberen der busse.» Zo de Kaart of Ordonnantie daarvan meldt, worden de prijzen geschooten op «ene loffelycke schyve met eenen ysere reepe, 'omme becleet met haey oft swert lynwaert, int midden hebbende een ysere pinne met een behoorlijke roose.» Veertien prijzen werden uitgelooft, schommelend van 10 tot 42 reinsgulden «in valeur ende gekeurden silvere.» Deze gilde bestaat niet meer.

Documentatie ter plaatse. — J. Le Roy. Notitia March. S.R.L., bl. 280. — Inventaris Kunstv. Prov. Antw. 2e alf., bl. 144-155. — Schijfschieting 1650, in: Kempisch Museum, II, 1892, bl. 249. — W. Van Spilbeek: De abdij van Tongerlo. Lier — Gheel, 2880.

HOEVEN (Poederlee)

In dit gehucht bestond vóór de Franse Omwenteling een handbooggilde van St Sebastiaan. Wij zagen daarvan in het Museum Fr. Claes te Antwerpen een rood damast vaandel (2.10x3.10) van 1775, versierd langs voren met de beeltenis van St Sebastiaan als Romeins krijger in goude Louis XV omlijsting met daaronder een opschrift: «Ora pro nobis 1775.» langs de keerzijde prijkte dezelfde versiering met een St Laurys medaillon en opschrift: «St Laureys te Hoeve 1775.»

Museum Fr. Claes Ca'a'oog, Veiling Antwerpen 1933, bl. 33:

NOTA

De redactie hoopt in de nagelaten documenten van E. H. Kan, Jansen zaliger, de kopij van het vervolg van deze geschiedenis der kempische schuttersgilden terug te kunnen vinden, om de reeks voort te zetten.

De Toren der Kerk van Wechelderzande

door

Dr Frans Verblest

In Kempisch Museum II, 1891, blz. 197-98 bracht V.v.d.A. een bijdrage «De Toren van Oolen A° 1763.»

Enkele archivalia, die we konden aazien, gaven ons weer meer inzicht in den bouw van een paar andere Kempische Kerkstorens. We vermelden vooraf de bedoelde archiefstukken :

1. Conditie van den Toren van Wechel der Sande A° 1674. (berustend in het kerkarchief ter Pastorij te Wechelderzande.).

2. Rekeninghe Bewijs et reliqua... tot het vergrooten van Sint Maria Magdalena Cappelle... Grobbendonck... 1715. (in het Kerkarchief te Grobbendonck, nr 26.).

3. Bundel projecten en brieven betreffende het verbouwen en vergroten van den toren van Bouwel. A° 1840-41. (Ook in het kerkarchief, te Bouwel).

We namen ook inzage van een niet minder belangrijk stuk d.d. 1577: «Inventaris en(de) versteck van allen het hout dieneende totter arcke binnen Poederlee...» (in het Staatsarchief te Antwerpen, Fonds Herentals, Burgerlijke afdeling, nr 40, losse stukken over Poederlee.) In het laatste immers troffen we vele technische benamingen aan, eveneens voorkomend in de andere teksten.

In dit artikel bespreken we bondig, met diplomatische uitgave van den tekst, de aanbesteding en den bouw van den toren der kerk van Wechelderzande. We hopen dan later wel even terug te komen op de overblijvende archivalia.

I. De tekst der aanbesteding van den toren. 1674.

Het genoemde archiefstuk beslaat 6 folio's papier, beschreven op de recto- en versobladzijden. Enkele woorden werden geschrapt, doordat er veranderingen werden gebracht aan de condities. Deze tekst werd echter in margine of boven de lijnen aangevuld. Het geheel is een brokstuk technisch proza, waaruit we voor de terminologie van de bouwkunst uit dien tijd, heel wat woorden opdiepen kunnen.

Hier volgt vooreerst de tekst :

Conditie opden welken den Eerw. heer Pastoor, den heere Schouteth en(de) schepenen der heerlijkheyt van Wechel der Sande hebben aenbesteedt aen Jan Vinckx timmerman woonachtich tot Santhoven (1) eenen thoren volgens het model berustende in handen van(den) h(ec)re Pastoir vsc aende h(ec)ren wethoudere(n) v(er)thoont met het cruys Appel e(nde) toebehoorten ontrent tachtentich voeten lanck daertoe te leueren bij d(en) Aennemere hout, schalien, nagels, cyserwerck; loot, bert niet vuyt gereserveert als hier voordr is gementioneert.

Inden Eersten sal den aennemer moeten nemen goet eycken hout bijnae den scherpen cant gesaeght sonder eenige fouten het sij van quade weeren, rooden off witten olm oft het reyschielicheyt vierachtich of eenige andere spatten die dat werck eenichssints souden connen hinderen of schade-lyck syn.

Boven dien daertoe te leueren goede keurbaere schalien op syn dryen doen dekken, te weten dat de(n) Aennemer sal moete(n) doe(n) legge(n) opde peere onder dije schalien tijckloot soo hoogh tot daer de peere breckt.

Vans gelycken goet swits eyser tot anckers als haecken e(nde) voorts allen het gene noodig is als voordr sal besproken worden.

Mitsgaders oock allen het loot sonder spatien ofte doolagen op syn behoorycké dichte soo voor de hoese aen het cruys als aende haecken e(nde) ploeye.

Voorder sal den aennemer allen syn hout moeten leueren op soo eenen steck ende dichte als hier naer wordt verhaelt sonder daer in iet te veranderen of te mankeren.

Inden Eersten moet den aennemer het steenwerck beleggen rontsom van binnen ende van buyten met plaeten in een met syn wousterten gewerckt den steck daer van ses e(nde) vier duym alles den voet van Brussel.

Daer op te stellen (2) een werck volgens het model waerin moeten comen (3) ghewerckt worden sooveel sterren als het werck sal v(er)eysschen behooryck met syn calueren e(nde) posten gewerckt, waarvan d'onderste e(nde) d'eerste moet den balck lanck sijn ontrent de twintich voeten den seluen dick thien e(nde) tweelf duymen e(nde) vande selue dichte moeten sijn allen de stucken soo halff

-
- (1) geschrapt tekst : een naelde oft spille lanck vyfflich voeten te stellen op haeren toren.
 - (2) geschrapt : een naelde lanck als voren is geseyl.
 - (3) geschrapt : vyff sterren.

balcken posten e(nde) calueren, de onderste ster sal moeten geleyt worden van bouen opde muer plaeten ontrent de twee duym met wousteren in een gesoncken.

Van onder In desen ster sullen moeten comen acht hangereelen lanck. Ieder ontrent de seuen voeten, dick acht e(nde) thien duymen verliesende aenden eenen candt gelyck het selue sal vuytwysen. In ieder hangereel sal moeten comen eenen crabbeel wel maseys met syn landen in een gevrocht dick acht e(nde) seuen duym dese hangereelen moeten van onder In dese ster gevrocht werden met pinnen dick twee duym lanck vyff duym niet syn houte nagels wel maseys opgesloten. bouen dien sullen daer comen vier stucken cysser Ieder lanck vier voet dick ontrent eenen haluen duym e(nde) breef onderhaluen duym.

Dese selue vier stucken sullen moeten aen Ieder eynde omgaset worden met eenen Calcoen om int hout gelaten te worden onder tegen het hangereel e(nde) bouen tegens de stylen die op de ster slaen e(nde) sullen dan de selue hangereele anckers wel moeten versien worden met cysere nagels als crammen ten minsten op elcken ancker ses nagels e(nde) vier krammen alles naer den Eysch van sulcken werck.

Bouen de eerste ster sullen moeten comen acht stylen Ieder lanck vyffthien voeten of daer ontrent, de selue dick negen e(nde) acht duym bouen met syn crabbeelen alles met syn landen in een gevrocht die crabbeelen sullen moeten lanck syn vier e(nde) een halff voet dick ses e(nde) acht duym, bouen die stylen sal comen de tweede ster den steck daervan acht e(nde) thien duym, de lenghde naer den Eysch alles wel in een gewerckt met syn posten e(nde) calueren e(nde) halff balcke naer den Eysch vant werck.

Bouen de derde ster moeten wederom comen acht stylen lanck vyffthien (4) voeten, dick ses e(nde) seuen duym, bouen met syn crabbeelen die dick moeten syn vyff e(nde) seuen duym, op die stylen moet comen de vierde ster alles naerden eysch van sulcken werck die dick moet wesen van steck ses ende acht duym oock gevrocht naer den Eysch.

Bouen die vierde ster moeten wederom comen acht stylen die lanck moeten syn vyffthien voeten e(nde) dick vyff duym e(nde) halff e(nde) seuen duym, Int midden van dese stylen sullen moeten gewerckt worden balckxkens met syn crabbeeltkens, voor de steyfde vant werck die ten middel in een sullen gekruyst worden soo ver volghens tot bouen dat de maeckelaer comt alles voor de stijfde bouen die

(4) Geïnterpoleerd : De 3/3 64/3 sterre sullen moeten gewerckt worden naer den eysch der saecke.

stylen sullen wederom comen crabbeelen lanck naer den Eyssch dick vier e(nde) ses duymen.

De vyffde ster e(nde) de seste daer moet het balckxken aff lanck syn naer den eyssch dick acht e(nde) thien duym om den mackelaer op te comen staen de reste van die ster den steck maer seuen e(nde) vyff duym alles gewerckt ten behoore.

Den mackelaer moet staen bouen die voorseyde vyffde e(nde) leste ster die moet dick syn ontrent de seuen e(nde) seuen duym bouen het hoofd daer de opscheuten of hoeck-boomen tegens eyndigen moet daer syn tweelff ende tweelff duym ende dan spits verhouwen naer het loopen vant' werck, de voorseyde affsetten moeten lanck syn naer den eyssch dick vier e(nde) ses duym dese affsetten comen onder opde ster gewerckt bouen maer tegens met eenen tant maer wel hecht met ysere hackelbautkens als ander nagels genagelt alles naer den heysch van t' werck.

Desen toren soo gewerckt synde sal den aennemer den seluen moeten op de aerde in een leggen dan d'een helff e(nde) dan de ander helff e(nde) aldaer dan in wercken de slecken die lanck moeten syn naer den Eyssch maer moeten dick syn vier e(nde) ses duym, te weten onder, maer bouen wat minder, alle thien voeten ten minsten een, waerin sullen comen de kepers die onder dick moeten wesen dry ende vier duym e(nde) in ieder pant dry e(nde) bouen.

Verliesende soo veel als den toren daer verliest e(nde) versmalt, dese kepers sullen moeten in dese slecken onder met pinnen en gaten gewerckt werden bouen met missen palm in hecht genagelt op soo een fatsoen sullen die rontsom den toren moeten aengedaen e(nde) gewerckt worden.

Dan sal den aennemer desen toren rontsom moeten becleeden met goet gesaecht duymhert van weeck abeel off popelier e(nde) dicht gevoeght e(nde) aende hoecken pertinent vergeert oft gecorryt om dat de hoecken recht van bouen tot benden souden loopen op een alles naer den Eyssch vant' loffelyck werck.

Alswaenreer desen toren soo verre sal syn gewerckt soo mogen de heeren aanbesteders dat werck laten visiteren e(nde) approheren in cas het haer gelieft door meesters dies verstaende oft het selue werck naer dese conditie is pertinent volmaeckt e(nde) voltrocken naer behooren.

Alswaenreer desen toren nu sal geberdert syn soo sal den aennemer den seluen toren moeten doen dekken met goede gaue schalien van sulcken fatsoen gelyck als den toren tot schille is mede gedeckt alles op syn dryen gelyck voren is gesegt behoorlyck genagelt naer den Eyssch van sulcken werck.

Den aennemer sal moeten den toren onder versien op den schoot met haecken daer die ordinaris worden aengeslagen van switseyser behoorlyck genagelt e(nde) bouen aen het vuyngadt soo veel haecken alsser van noode syn om met een leer aen het cruys in tyde van noode te connen geraecken e(nde) alle dese haecken moeten versien worden met loot naer behooren alles sonder eenich manckement van daer iets aen te connen tot achterdeel wesen.

Bouen dien sal den aennemer moeten in desen toren stellen twelff vensters volgens model van groote naer den Eysch vant werck (5).

Van gelycken sal den aennemer oock moeten op desen toren zetten het cruys (6) metten appel e(nde) haen schoon v(er)gult dije de grootte moeten hebben volgens den eysch vant werck, oock de hosc daeraen e(nde) daer het op staet nochtans daer niet voor te hebben oft pretenderen dan eenen goeden dronck voor hem e(nde) syn gasten naer oude gewoonte als het geplant sal syn e(nde) te degevast ende recht gestelt naer behooren. De heeren aenbesteders sullen ailen de vrachten moeten doen van dese materialen te haelen voor den geheelen toren te weten allen het hout vuytlerlycken dry uren van t' dorp e(nde) de schalien loot als yserwerck tot Antwerpen e(nde) de timmermans gereetschap te haelen e(nde) thuyt te vuren sonder leuers meer in gehouden te syn van stoff daer toe te leueren dan alles tot laste vanden aennemer alles gelyck dese conditie is vermeldende waervorens dye wethouderen hun particulierlyck syn v(er)bindende sonder den h(ee)re Pastoir desaengaende moeyelyck te vallen.

Desen toren is aenbesteedt voor seuenthien hondert guldens te betaelen in vyff paymenten gelyck hier naerder volgt.

Te weten de eerste paye bestaende in vyff hondert guldens als wanneer allen het hout op het kerckhoff ter plaatzen sal gevuert e(nde) geleuert syn de tweede paye bestaende oock in vyff hondert guldens als wanneer het houtwerck altemael ineen gewerckt sal wesen e(nde) bouen op het steenwerck gerecht e(nde) in een sal syn, de derde bestaende in twee hondert guld(ens) binnen een jaer naer dato deser. De vierde paye bestaende alnoch in twee hondert

- (5) geschraapt : een onder in den schoot en(de) vier boven Int vuyt(er)ste vanden toren boven deekvensterken een vergult bolleken naer proportie van t' werck niet te groot oft te cleyn de selue wel hecht genagelt van onder met loot versien tegens den regen.
- (6) geschraapt : soo gelyck de heeren aenbesteders hem sullen leueren ter plaetsen.

guldenen binnen twee Jaer naer dato deser e(nde) de vyffde e(nde) leste paye binnen twee Jaeren naer dato deser ter somme van dry hondert guld(ens) sonder langer e(nte) sal v(or) wy: gelt genieten contant een pondt groot sonder corten (? costen).

Den aennemer moet desen toren vollrecken e(nde) timmeren tusschen dit e(nde) vuytgaende vande maent van Mey van t' Jaer 1675 e(nde) het decken met schalien noch sesse weker naer sonder langer dilay oft ieder dach te verbeuren eenen haluen pattacon ten profyte vande heeren aenbesteders in cas haer gelieft.

Alswanneer dese wercken sullen vollrocken e(nde) eerlyck volmaeckt syn soo sal den aennemer genieten voor een vereeringhe twee tonnen goet bier met den cost voor die daer aen gewerckt sullen hebben dienende voor een foye oft mey e(nde) met eenen eens te drincken opde gesontheyt vande heeren aenbesteders sonder iet meer te connen eyschen oft pretenderen als hier is geseght.

Item sullen dye heeren wethouderen bouen de vrachten den h(e)re Pastoir moeten de handt bieden er(de) assister(en) omme dye eijgenaers van(den) thienden te prae-me(n) omme de kerecke te assister(en) Int opbouwen van(den) Vsc. Thoren midtsg(a)de(rs) Int helpen opmaene(n) van slone soo van kerecke als H. Geest rekeningh dyem(er) sal emp(oey)ere(n) tot betaelinghe van(den) Vsc. Thoren.

Dye v(er)claeren partye(n) Contractante(n) te weten hunnen Accorde gelouen den seluen t'onderhouden, mitsg(a)de(rs) te houden voor goet vast e(nde) van weerde onder v(er)bintenisse v(er)de met renunciatie In forma Des Toirconden by hun onderteeckent tot meerder Confort desen 22en nouemb(er) 1674.

(Volgen daarop de handtekeningen der reeds vooraf ver-noemde personen).

In dorso: Conditie vanden Toren van Wechel der Sande 1674.

II. Enkele ophelderende verklaringen :

Bij het doorlezen van den tekst springt ons onmiddellijk het ongewone woordgebruik in het oog. De meeste der hier voorkomende technische termen zijn den gewonen lezer onbekend. Naar beste vermogen hebben we dan ook getreacht enkele van deze woorden te verklaren. Niet alle moeilijkheden werden zo maar in een handomdraai opgelost. Daartoe deden we nazicht van Het Middelnederlandsch Handwoordenboek bewerkt door J. Verdam, 's Gravenhage, 1932, dat we aanduiden met de afkorting: Verdam. Ook hierin vonden we niet de oplossing, want vele technische termen

waren ook Verdam onbekend. We behielpen ons dan verder met het: Bouwkundig Woordenboek, bevattende de bekepte verklaring van technische woorden en termen, betrekking hebbende op de Bouwkunde, in ruimen zin genomen. Onder hoofdredactie van L. Zwiers, architect te Amsterdam. Twee Deelen. Amsterdam, Van Holkema & Wagendorp. Dit werk duiden we aan met de afkortingen : B. W. I of B. W. II.

De ons inziens moeilijk te begrijpen woorden verklaren we, in de orde zoals ze voorkomt.

BERT: Verdam, blz. 79: Bert, bort, bart, znw. o. 1) Plank... 2) pancel...

ROODEN of WITTEN OLM: B.W. II, 139-40: olm = v. Gebrek dat zich veel in timmerhout voordoet. Men onderscheidt Roode en Witte O.; ook Vuur genoemd, doet zich voor als rossige vlekken of roodbruine vlammen. Ze is vermoedelijk een gevolg van de gisting der sappen... Dit gebrek doet zich voor in naaldhout, vooral in dennenhout, maar ook wel in eikenhout. Witte O. doet zich bij eikenhout voor als lichtgele of grauwwitte vlekken, meest aan de buitenzijde van den stam...

Verdam, blz. 391: olm, znw. m. Molm van vergaan hout.

REYSCHIELICHEIJT: onbekend bij Verdam en onbekend bij Zwiers. We menen echter dat het een samenstelling moet zijn van deze twee Middelnederlandse woorden: Risch, (bnw. bw. -Brw. 1) Schraal, mager, dor, hetgeen we ook nog menen terug te vinden in Riserleser, znw. m. Sprokkelaar (Verdam, 496) en Schielijc, bnw. Schielijk, haastig (Verdam, 519) + het achtervoegsel heyt. Zodoende zou het betekenen: eigenschap van vlug sprok of dor te worden.

SPAT: Het woord heeft in het Mnl. de betekenis van «knobbel aan het kniegewricht van het paard», terwijl de term «spatten» ook bekend is in de Bouwkunde als ww. met de betekenis van «naar buiten wijken der muren...» Cfr. Verdam, 561 en B.W. II, 378-79. We menen dan ook te mogen besluiten dat het betekent: oneffenheid in het lood.

OP SYN DRYEN DOEN DECKEN: Bij de leibedekking onderscheidt men enkele en dubbele dekking. Bij enkele dekking komen de leien niet meer dan 7 à 10 cm. over elkaar; bij dubbele dekking schiet de derde lei nog ongeveer 7 cm. over de eerste. Cfr. B.W. II, 15-16.

TIJCKLOOT: Denkelijk is hier bedoeld het Dekleod = Blad- of pletlood dienende tot afdekking van nokken en hoekkepers... B.W. I, 273.

SWITS EYSER: Is hier niet bedoeld Zweeds IJzer uit de Zweedse mijnen, waaronder zeer goede kwaliteiten voorkomen? Cfr. B.W. II, 608.

DOOLAGE: In Verdam krijgt het woord de betekenis van moeras, slijkpoel. (blz. 143) We menen echter dat het hier betekent «s.echte toestand, onvolkomenheid».

HOESE: Verdam schrijft; beenbekleding, kous, laars. (258) Duidt het woord hier niet aan «een omhulsel, een bekleding?»

STECK: De betekenis van «plankenvloer», aangegeven in B. W. gaat hier niet op. We denken echter het woord te moeten in verband brengen met: **STEEK**, m., dat betekent: «Bij een segmentsboog de verhouding tusschen den pijl en de koorde»; noemen we den pijl = f en de koorde = l, dan bedraagt de steek: f.l... Wanneer bij een kruisgewelf de kruislijnen der gewelfkappen naar den top oploopen, noemt men dat een kruisgewelf met steek...» B.W. II; 402.

WOUSTERT: Bij Verdam komen we op het spoor der betekenis: Zie wuwestert. = woust(a)ert, znw. m. Zwaluwstaart. Term in de bouwkunde. (blz. 811). Zwaluwstaart (zegt B.W. II, 607) is de «Wijze van verbinding van twee stukken hout of metaal, waarbij het eind van het eene stuk zoodanig wordt uitgesneden, dat het den vorm van een zwaluwstaart verkrijgt, welke vorm uit het te verbinden stuk wordt uitgezaagd of uitgevijld...»

VOET: lengtemaat, 20 à 30 cm.

Ook duim blijft als lengtemaat nog in gebruik. Ongeveer 22 mm.

STER: Hier wordt wsl. bedoeld stergewelf = kruisgewelf waarbij tussen ribben zijn aangebracht, zodat stervormige figuren ontstaan. Cfr. B.W. II, 443.

KALF, o. of Glashout: Regel tussen een deur en het daarboven aangebrachte lichtraam, of in een draairaamkozijn tusschen de draairamen en het bovenraam... B.W. I, zijn tussen de draairamen en het bovenraam B.W. I, 590. Verdam geeft als tweede betekenis op: dwarslijst, dwarshout, balkstuk bij timmerlieden. (blz. 280).

HANGEREEL: Onbekend bij Zwiers en bij Verdam. We menen het echter te mogen identificeren met den **HANGSTIJL** = de verticale stijl, ook makelaar geheeten, waarin bij de nok de kapspanen samenkomen, en die met het midden van den hanebalk is verbonden. B.W. I, 500. Ook schijnt het verband te hebben met het woord «hangele» uit het Mnl.

CRABBEEL: eenzelfde moeilijkheid ontmoeten we met dit woord. Kan het niet geïdentificeerd worden met het Mnl. Crauwel, crauel... = haak of klauw (Verdam, 312)? Of met het andere Mnl. woord: Crappe, crap = haak, kram; hengel (Verdam, 312)?

MASEYS: = Massief (Verdam, 349) Afwisselende vor-

men zijn: massijs, massijts matsijs enz. = zwaar, vol (niet hol).

CALCOEN: Kalkoen, m. Doorkvormige uitsteeksel's; ook klauw genoemd, die aan steenankers worden gemaakt, ten einde deze in de natuursteen, die door de ankers met het metselwerk moet worden verbonden, te kunnen vastgieten. B.W. I, 594.

LENGHDE = lengte.

STIJFFDE = Stijfte. Let op voor de specifieke —de uitgang van het suffix.

MAKELAER: Makelaar, m. In de bekapping van een gebouw de stijl, waarin de benen van een kaspant en de nok, eventueel ook hoekkepers, samenkomen. B.W. II, 61.

OPSCHUTTEN of HOECKBOOMEN: Bedoeld worden de Hoekstijlen=stijlen, welke op een hoek geplaatst worden... b.v. bij het verticale gedeelte van een torenkap (beneden de spits)... B.W. I, 524.

AFSETTEN = afzetbalken, (of) de afzaat, m. Het hehlende bovenvlak van een lijst of kozijnonderdorpel (??). B.W. I, 32.

HAKELBOUT, m.: Bout van vierkant ijzer, waarin hakels zijn geslagen; meestal zonder kop... B.W. I, 492.

SLECKEN: Bedoelt men hier Slikhout of de Kespen ? Slikhout, o. Deze naam wordt ook gegeven aan de kespen van een paalfondering en de ribben of balken van een roosterwerk. B.W. II, 357. Kesp; v.: Oplegstuk of dwarsliggers, die met pen en gat op de koppen der heipalen wordt vastgemaakt... B.W. I, 617.

DUYMBERT: Duimbert zal wel zijn: duimshout, o. Planken van 1 duim of ongev. 22 mm. dikte. B.W. I, 338.

KEPER = is niet bekend aan Zwiers. In de Kempen algemeen gekend. Ook in het Mnl. Keper, znw. m. 1) Keper, dakspant, zolderrib... Verdam, 287.

in HECHT genageld: Wil men hier aanduiden: genageld met HECHTSPIJKERS = Spijkers of draadnagel, dienende tot voorlopige of tijdelijke bevestiging van een stuk hout, een plank... (B.W. I, 506) of betekent het: stevig vast genageld ?

BERDEREN: is in het Mnl. bekend als bnw. in de betekenis van: van hout of planken gemaakt. (Verdam, 76). Hier echter betekent het duidelijk: met planken bekleden (werkwoord).

SCOOT en HOOFT: zijn denkelijk het onderste en het bovenste deel van de constructie.

VUYNGADT: hier wordt wel vermoedelijk bedoeld het WINTGAT. Bij Verdam: wintgat = gat, waardoor de wind speelt, trekgat. (803).

WYN GELT: Verdam vermeldt WINNEgelt, wingelt, windegelt = geld voor 't gebruik van de hijschkraan. (blz. 801) Die betekenis kan niet in aanmerking komen. Ook past niet: wijngelt = geld ter voldoening van den wijnaccijns (?), Verdam, 797. Hebben we hier niet de samenstelling van Winne; wyn (n)e, wenne, win(e) = winner + ge.l? Het verdiende loon?

PATTACON = muntstuk.

VERERINGE, znw. vr. oostmnl. Geschenk. Verdam, 660. vereren, zw. ww. Iemand iets ten geschenke geven. Verdam, 660.

III. Beschouwingen.

In deze aanbesteding vinden we een gedetailleerde bepaling van enkele punten, die we hier bondig samenvatten:

1. De contractanten zijn: aan den enen kant de Z.E.H. Pastoor Mich. Van Tichelt, de schout, N. Van Steenhuyjs, de schepenen van Wechelderzande, de heerlijkheid, Jan Veriinden, Dierick van Ouwenhuysen, Rombout Geenkens, Dierck Geenskens Peeterss., Jan Nuyts en Peeter Gijsels. Aan den anderen kant verschijnt de aannemer Jan Vinex, timmerman te Zandhoven.

2. Het project voorziet een toren (de spil) met kruis, appel en haan, van ongeveer 80 voet lang. Het bepaalt ook de levering van al het materiaal: eiken hout, schaliën, lood zonder spatten, Zweeds ijzer, alles te leveren en te verwerken volgens de voorgeschreven afmetingen en kwaliteiten.

3. We krijgen meteen een idee van de ordening der werkzaamheden, die nauwkeurig geconditionneerd worden.

Achtereenvolgens komen: het beleggen van het steenwerk, het timmeren van de spil (uit 5 of meer sterren), het aanbrengen van de stijlen boven de sterren, het afwerken van der make'ar boven de 5de en 6de ster, het incen zetten der twee zijdelingse helften (dit gebeurt nog op den grond), het bekleden van het geraamte met abelen plankwerk. Dan mogen de aanbesteders het werk komen controleren. Volgen dan weer: het bedekken met schaliën, het voorzien van haken en lood, het in orde brengen der twaalf vensters, het oprichten en stellen van het kruis, den appel en den haan.

4. Na het stellen van het kruis hebben de baas en zijn gasten recht op een «dronk». Bij deze Meiplanting ontvangen ze twee tonnen bier en de kost. Ook die geplogenheid is dus zeer oud en leeft nog voort.

5. De aanbesteders zelf bekostigen en regelen ordentelijk de aanvoer van materialen en timmergerief. (binnen een afstand van 3 uren van het dorp). Schaliën, lood en ijzer worden gehaald naar Antwerpen.

6. De toren werd aanbesteed voor de som van 1700 gulden, te betalen in 5 afbetalingen. De eerste 500 gulden worden betaald na de levering van het hout op het kerkhof; de tweede 500 gulden worden afgerekend na het ineen timmeren en oprichten van het houtwerk. Een jaar later betaalt men 200 gulden, 2 jaar later nog een som van 200 gulden. De resterende 300 gulden moeten vereffend worden binnen de drie jaar.

7. De aannemer zal den toren afwerken tussen den 21sten Nov. 1674 (datum van het opstellen der condities) en Mei 1675, d.i. in de tijdspanne van 6 maanden: Zes weken na dien moeten de leien gelegd zijn.

8. De tiendebezitters worden aangemaand den heer Pastor te helpen in den opbouw van den toren.

IV. De Toren van Wechelderzande is een mooi monument.

De ernstige manier, waarop de condities der aanbesteding opgesteld werden kan ons niet doen twijfelen aan het feit dat we hier voor een mooi uitgewerkte constructie staan.

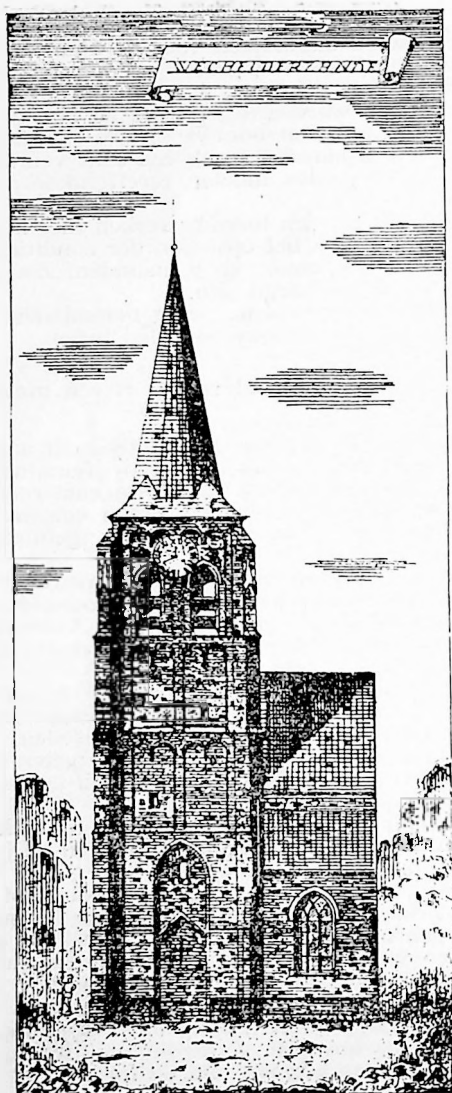
Dat de toren werkelijk is opgetrokken volgens het plan, zoals het is beschreven in deze condities, geluigt ook Ferland Donnet.

Mogen we tenslotte die enkele realia samenvatten, die hij ons geeft in den «Inventaris der Kunstvoorwerpen in de Openbare Gestichten bewaard. Provincie Antwerpen. Provinciaal Comité van Monumenten. Antwerpen, 1909», 3de Aflevering, blz. 324 en vlg. ?

De Kerk van Sinte Amelberga, zoals we ze nu nog kennen, dateert van dezen tijd, is dus hedendaags. Bouwmeester Gife bouwde ze plusminus 80 jaren geleden. Weerszijden van de kerk zijn er twee aangehechte gebouwtjes, dienende als sacristij en magazijn. Zij zijn in gotischen stijl opgetrokken en ook nog nieuw.

De toren echter is oud. Hij behoort tot de reeks Kempische torenen, die ons onmiddellijk opvallen. Hij is er een sprekend specimen van.

De bakstenen, die gebruikt werden als bouwstof voor dezen toren, vierkantig en zeer hoog, werden ter plaatse gemaakt. Ook gebruikte men ze voor het optrekken der steunmuren op de vier hoeken. Tegen den vierden muur leunt een torentje aan, dat den trap verbergt om naar de verdiepingen te gaan. Hoger zijn er vier verdiepingen, waarvan de kanten regelmatig versierd zijn door een dubbele schijnbogenreeks. Op de bovenste verdiepingen zijn de gothische openingen met galmschermen. Op de toren staat een met schaliën bedekte spits, waarvan sprake in deze aanbeste-

ding. Zij loopt uit op een ijzeren kruis, versierd met gotische motieven, zeer fijn uitgesneden.

«Door zijn versiering» zegt Donnet «duidt de toren den stijl aan die gebruikt werd in de provincie Antwerpen op het einde der XVe en in de eerste jaren der XVIe eeuw.»

Dit weten wij nu beslist: de spits dateert van 1674-75.

Wij laten nu een kundige beschrijving van de toren volgen, welke de heer Juul Taeymans, provinciaal bouwmeester, in Januari 1944 opmaakte en aan Z. E. H. Kanunnik J.F. Jansen overhandigde. Deze was zo vriendelijk ze ons voor dit artikel mede te delen.

«De kerktoeren van Wechelderzande is een der schoonste van de Kempen; hij munt vooral uit door zijn eenvoud, een eenvoud waaruit eene beredeneerde bouwling straalt. Al zijn onderdelen komen doelmäßig en tevens bevallig voor.

Zijne vier overhoeks gebouwde steunmuren, 0,90 m. dik, worden op elk der vier verdiepingen door afdruplijsten en versnijdingsstukken in witten steen afgetekend waarvan de arcaden met blinde arcaturen in baksteen zijn versierd. Buiten gemelden witten steen aan steunmuren, arcaden en dekstukken der plint aan den voet van den toren, met de ketting aan de ingangspoort, werd aan dit gebouw enkel baksteen gebezigd, de ornamenten zelf werden hiermede vervaardigd.

De twee onderste verdiepingen zijn voorzien van een grote ogivale arcatuur waarin, langs de westzijde boven de ingangspoort, zich bevinden een drielobbige nis en het raam van het hoogzaal hetwelk gedeeltelijk in den toren is gewerkt, langs de noordzijde bemerkt men den wenteltrap die grotendeels in de dikte van den steunmuur is gebouwd en waarvan de schaliënsplaat aan de gotische opening der galmhorden is verbonden; langs de zuidzijde ziet men een drielobbige nis met hoogjes waarin vermoedelijk het beeld van de heilige Amelberga, de patrones der parochie, heeft gestaan.

De steunmuren van dezen toren, versnijdend op elke verdieping, zijn op de uiteinden door versierde pinakels bekroond, die op ongevoelige wijze het metselwerk van den toren met den voet der houten naald verbinden. Deze naald van bescheiden hoogte met haar platte lage hoeken, draagt voorzeker bij om het metselwerk van den toren massiever te doen uitkomen; zij wordt beheerst door een schoon ijzeren kruis waarvan het middendeel en de armen met gotische motieven en bloemen zijn versierd. Alhoewel van eenvoudig opzet en minder groots voorkomen als de torens van

St. Lenaarts, Rijkvorsel, Minderhout, Meir en andere, zonder van dezen van Hoogstraten te gewagen, mag men vrij uit zeggen dat deze van Wechelderzande recht heeft op onze bewondering en mag doorgaan als een parel onzer vlaamse gothische Kunst uit het begin der XVIe eeuw.»

Latere werken aan de kerk en de toren.

In een archiefstuk van recente datum (a) vinden we nog meldenswaardigheden over andere werken aan toren en kerk van Wechelderzande. Het vermeldt een «Bestek der nodige werken aan de Kerk en Toren te Wechelderzanden, opgenomen door den ondergeteekenden P. Kepen, bouwmeester te Turrhout, ter oorzaak van het Bestuur der Gemeente, bijgevolg het onderzoek gedaan om kennis te nemen daar het plaats heeft.»

De bouwmeester maakte zijn bestek af de 6de Juni 1827; het werd goedgekeurd door het gemeentebestuur van Wechelderzande de 7de Juni 1827 en door de Gedeputeerde Staten der Provincie aangenomen de 27ste Juli 1827.

De 2 artikelen voor de reparatie van de kerk vermelden herstellingen van de muur langs de noorderzijde en vernieuwing van de schaliën op het dak. Ook moeten in de beuk van de kerk vier vensters geplaatst worden, terwijl de muur van het portaal lager moet gemaakt worden en van zijn dak moet beroofd worden, zodat men een raam steken kan voor het betrekken van licht op het oksaal. De onkosten van dat alles belopen tot 628 fr.

Op de toren moeten heel wat schaliën vernieuwd worden, samen met delen uit het metselwerk. Men zal 8 nieuwe ankers plaatsen om te vermijden dat het nieuwe metselwerk zal loswijken van het oude werk. Heel de toren moet ingevoegd worden. De onkosten van deze torenwerken belopen de som van 754 fr. De totale onkosten waren berekend voor een som van 1382 fr., de vrachten van nodige materialen niet inbegrepen.

Het orgel.

We weten niet juist van wanneer het orgel der kerk dateert. We noteren echter in een archiefstuk van 1832, (b) dat het orgel vernieuwd en vergroot werd volgens een bestek van J.J. Delhay, ingeleverd de 1ste September 1832 bij de pastoor der parochie P. Van Rompacij, die het goedkeurde.

Gezien de vele technische benamingen vinden we het niet ongepast het stuk in exenso weer te geven.

Bestek tot vernieuwing en vergrooting der Orgel in de kerk van Wechelderzande.

- 1° Er zal gemaakt worden een nieuw Clavier hebbende 54 toetsen te weeten van C of Ut onder tot F of fa boven, de heele thoonen zullen beleyd worden met wit been de halve met zwart Ebben hout, de raemen en paneelen zullen van wagenschot gemaakt worden.
- 2° Er zal gemaakt worden eene nieuwe windlaede of secreteel, hebbende 54 capneelen van wagenschot, en geconditioneerd om de volgende registers, behoorlijk op te plaatsen en te doen spelen.
1 Prestant 4 voet, 2 Bourdon 8 voet, 3 Doublet 2 voet
4 Fluyt 4 voet, 5 Nazard 3 voet, 6 Veldfluyt 2 voet
7 Cornet 5 sterk, 8 Mixtuer 4 Sterk, 9 Trompet 8 voet b.
10 Dwarsfluyt 8 voet bis. 11 Clairon 4 voet b. 12 Trompet 8 voet DIS.
- 3° De Trompet, Clairon, Veldfluyt en Dwarsfluyt als ook den Prestant 4 voet staende in de monter, moeten alle nieuw gemaakt worden.
- 4° De Cornet zal met 73 nieuwe pypen vermeerderd worden.
- 5° alle de oude registers zulle ider met negen pypen vergroot worden, te weeten 4 in den bas, en 5 in den Discant.
- 6° het abrégé zal vernieuwt en vergroot worden en met Eyzere erimen voorzien zyn.
- 7° de windbuyzen gaende van de blaeshalgen naer de windlaede moeten van wagenschot gemaakt en langs binnen bekleed worden.
- 8° de blaeshalgen moeten vernieuwd en geheel met nieuw leder bekleed worden.
- 9° alle de marieke moeten in goeden staet gebragt worden.
- 10° alle de gezigt of monterpypen moeten met blad-tin bekleed worden.
- 11° alle de afbrack of overschietende stukken blyven aen den aennemer.
- 12° Den ondergeteekenden Orgelmaeker neemt aen het bovenstaende orgelwerk te maeken te plaatsen en te stellen ten zynen laste, waer voor hy naer behoorycke examinatie door deskundige zal genieten de somme van achthonderd guldens brabant's Courant als ook de vrye tafel en logement ten tyde van het plaatsen der orgel.

13° blijft tot last van de kerk de transport van het orgelwerk als ook de verandering van de orgelkas.

actum wechelderzanden den 1 september 1832.

(Ondertekend door J J Delhayé (orgelmaker)

D. Smans (Kerkmeester)

P. Van Rompacij Pastor in Wechelderzande.

(a) Dit stuk berust in Kerkarchief, Pastorij Wechelderzande.

(b) Ook ter Pastorij van Wechelderzande berustend.

Aanbesteding van een Orgel te Baarle-Hertog (1722).

door

F. J. Nooyens

De 29 October 1722 gingen de regeerders van Baarle-Hertog met de bekende orgelmaker Jean Baptiste Forceville een accoord aan over het maken van een orgel voor de Sint-Remigiuserkerk aldaar. We delen de tekst van dit contract mede zoals we die aantreffen op een los blad in een pak papieren van uiteenlopende aard (R.A.A., fonds Baarle-Hertog, nr. 124).

De Biographie Nationale vermeldt J.B. Forceville niet. Er is nochtans genoeg materiaal voorhanden om een monographie over hem te schrijven. Wij hebben de indruk dat hij voor nagenoeg alle kerken der Kempen en der omgeving van Antwerpen gewerkt heeft.

Bestedinge.

Wy onderget. als gecommitteerdens van de Regenten van Baarle Harthoge sijn veracordeert over het maecken van een orgel, die den Heere Forceville sal maeckene en in de kercke van den H. Remigius alhier sal leveren binnen dato deses var: elff maenden volghens de registers ende pijs op dit papier gestelt ende de modelle aen ons gethoont ende dat voor eene somme van duysent pattecons in specie ofte de waarde van dien te betaelen in drie pacijementen, te weten aght honderd guldens wissel geldt op de handt, aght honderd guldens als het werck gemaect is ende de rest als het werck sal gestelt sijn ende van liefhebbers des verstaende beproeft ende gevisiteert sal wesen. Is oock geconditioneert dat den voors. Heere Forceville sal de voors. orgel voor twee jaeren moeten goethouden ende van onsen kant naer het stellen van het werck aen de knechten voor eene vereringe sullen gegeven worden twee pistoletten ende tot de verseeckeringe soo sullen oock twee hondert guldens ingehouden, dewelcke sullen gegeven worden alle jaeren een hondert guldens tot de twee jaeren van goethoudinge sijn verlopen. Aldus gecontracteert desen negen en twintighden 8ber 1722.

Is nogh geconditioneert dat voors. Heere Forceville de orgel t' sijnen kosten tot Antwerpen toe sal moeten leveren als oock alhier op 't oxael in behoorlijcker forme t' sijnen koste stellen.

(Get.) Jean Baptiste Forceville
Mc Presente
A. v. Gils S^m

Kempische Kroniek

De 9de Kempische Kunsttag te Herentals, op 20 April II., was gewijd aan de nagedachtenis van de fijnzinnige schrijver die onze Turnhoutse Pater Fleerackers is geweest.

Onder de H. Mis hield E. P. Versmissen een kanselrede waarin de diep-christelijke zin van Pater Fleerackers' humor werd naar voor gebracht.

Tijdens de academische zitting in de namiddag, was het hoofdzakelijk E.P. Em. Janssen S.J., die de markante trekken van de mens en de Kunstenaar deed uitkomen en met smaakvol gekozen citaten uit het werk van Pater Fleerackers, kracht bijzette.

Verder was er een tentoonstelling van boeken, handschriften, foto's en voorwerpen van de kunstenaar, in het «Kempisch Heem». Het poppentheater van Herentals had gezorgd voor een zeer geslaagde opvoering van het Jan Klaassen-spel uit «Kijkkast», terwijl de dag besloten werd met een Kempische Avond waarop, in lied en voordracht, het werk van Pater Fleerackers zelf nog eens aan het woord kwam.

De Hulde werd op 8 Mei besloten door het inhuldigen in intiem kring, van een portret, getekend door Marcel Vandeven. Het heeft voortaan zijn plaats tussen de rij der Kempische voormannen op de Rederijderskamer van het Cauwoerdeken.

Voor de derde maal werden op 23 en 24 Juli te Hilvarenbeek de Groot-Kempische cultuurdagen gehouden.

De spreekbeurten, het beiaardconcert, de Brabantse koffietafel, de toneelvoorstelling door het Reizend Volkstheater enz. enz. van het gevulde programma kenden allen een succesrijk verloop.

De belangstelling uit België echter, had beter kunnen zijn. Was zulks te wijten aan verkeersmoeilijkheden of het groottoerisme met zijn sterke bekoring tijdens deze verlofdagen, de uiting van een zekere vermoedheid? Gebrek aan interesse was het zeker in geen geval.

De inrichters mogen hun mooi initiatief niet laten teloor gaan. Maar dient de formule niet te worden vernieuwd of verruimd?

Kempische Bibliographie

SCHOETERS, (E. P. Karel): Sint Jan Berchmans, een vaandrig van Christus (1599-1621). Turnhout, Apostolische School, (Berchmanssecretariaat), 1949.

Deze aantrekkelijke brochure van 68 blz., verlevendigd met 60 kunstreproductie's, is van de hand van de gunstig bekende Berchmans-biograaf, wiens groot werk zelfs in het Italiaans werd overgezet. Voor de jongeren bedoeld, kan er toch elkeen genot aan beleven. Hagiographie en vulgarisatie van de allerbeste soort.

VANGENECHTEN, (E.H. Karel): Het Antieke Rome, Antwerpen, Nederl. Boekhandel, 1948. Talrijke illustr.

Dit boek van ruim 350 blz., van een Kempenaar, noemt de auteur een «proeve van topographische exploratie der hoofdstad van het Imperium Romanum». Dat deze proeve intussen is uitgegroeid tot een prachtige en substantieele synthese, is een onomstootbaar feit. Studerenden, liefhebbers van de oudheid, Romereizigers, zij allen kunnen in dit boek een waardevolle leidsman vinden, die hun het wonderlijk epos van deze enige stad, en de Roomse ziel tevens, zal openbaren.

GEEL die barmhartige stede Geel, Vereniging Vreemdelingenverkeer, 1949. 15,1/2 x 12, 98 blz. Geïll. en met 2 uitslaande kaarten.

Verscheidene medewerkers hebben hier een «Gids» samengesteld die er zijn mag. Niet enkel de kunstschaten, waaraan Geel zo rijk is, worden onder de aandacht van de toerist gebracht, maar ook het landelijk schoon, in de verschillende wandelingen die erin werden uitgestippeld.

HELMOND, (E.P. Barth, Leopold Van): Ligt het paradijs op aarde? overdruk uit: Geestelijke voordrachten, in St. Caroluskerk te Antwerpen: Het menselijk geluk. Antwerpen, Geloofsverdediging, 1938).

De jaarlijkse predikatiën in St Carolus te Antwerpen, rond de Paastijd, genieten terecht een hoge faam bij de Antwerpse intellectuelen. De onderhavige werd uitgesproken door een Turnhouts Dominikaan.

IDEM, Mas'oud du Tour 'Abdin, un mystique syrien du XVe siècle; étude et texte. Louvain, Muséon, 1942. XIII + 64 + 103 pp.

Thesiswerk tot het verwerven van het doctoraat in de Oosters talen en de geschiedenis.

IDEM Une conférence inédite de Mas'oud du Tour 'Abdin sur le recueillement. Extrait du: Muséon t. LIX, 1-4, Mélanges L. Th. Lefort. Louvain, 1946). 13 pp.

IDEM, Levensschets van Raymond J. Martin O.P. (overdruk uit: Studia Mediaevalia R.J. Martin O.P. Brugge, 14948). 8 blz.

Bij gelegenheid van zijn 70ste verjaardag werden aan Pater Martin door zijn vrienden collega's en oud-studenten een hulde-album aangeboden. Daarvoor ontstond deze levensschets van een zeer verdienstelijk wetenschapsmens en theoloog, die geboortig was van Neerpelt.

MIERLO, (E.P. J. Van). Domitianus; historisch treurspel in vijf bedrijven. Turnhout, Van Mierlo-Proost, 1946. 23 x 17,1/2, 116 blz.

De grootste kenner onzer Middel-Nederlandse letteren heeft op zijn tijd ook nog wel andere pijlen op zijn boog. Hier biedt hij ons, in gebonden versvorm, een historisch spel. Het is stellig een aanwinst voor het college-repertorium.

IDEM. Elekerlije; nieuwe bijdragen met ge-emendeerde uitgave. Turnhout, Van Mierlo-Proost, 1949. 24 x 16, 139 blz.

In een nieuw onderzoek van dit oude abele spel, toont de geleerde aan, uit welke bron de engelse en latijnse versie's zijn voortgekomen.

PEETERS, (Raymond). De Kempische episode uit de Boerenkrijg en het aandeel van Pieter Corbeels; (Overdruk uit St.-Victorsgalm. April, 1949. 12 blz.)

Tekst van de causerie die gehouden werd op de Boerenkrijgherdenking te Turnhout op 27 Juni 1948.

Inhoud.

<i>Alexandria in rouw.</i>	blz. 1-2
† Kan. J. E. Jansen O. Prem. — <i>De Antwerpse Kempen en de Hogeschool van Leuven.</i>	blz. 3-27
† Kan. J. E. Jansen O. Prem. — <i>De Oude Schuttersgilden in de Antwerpse Kempen (vervolg)</i>	blz. 28-32
Dr Frans Verbieest — <i>De Eeren der Kerk van Wechelderzande</i>	blz. 33-48
F. J. Nooyens. — <i>Aanbeesteding van een Orgel te Baarle-Hertog (1722)</i>	blz. 49
<i>Kempische Kroniek</i>	blz. 50
<i>Kempische Bibliographie</i>	blz. 51-52